

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Cyrlometodějská teologická fakulta

Katedra biblických věd

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2021

LUKÁŠ MATÝSEK

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Cyrlometodějská teologická fakulta

Katedra biblických věd

Příkladová vyprávění v Lukášově evangeliu

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Doc. Dr. Petr Mareček, Th.D.

Olomouc 2021

Lukáš Matýsek

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně pouze s využitím uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 15. 4. 2021

Lukáš Matýsek

Děkuji Doc. Dr. Petru Marečkovi, Th.D, za odborné vedení práce, poskytování cenných rad, připomínek a podnětů při zpracování mé bakalářské práce.

OBSAH

OBSAH	4
ÚVOD	6
1. EVANGELIUM PODLE LUKÁŠE.....	7
1.1 Autor.....	7
1.2 Lukáš – lékař	7
1.3 Nábožensko-etnický původ Lukáše.....	9
1.4 Doba sepsání.....	10
1.5 Místo sepsání.....	12
1.6 Adresáti.....	14
1.7 Literární charakter Lukášova evangelia.....	14
1.8 Teologický charakter Lukášova evangelia.....	17
1.9 „Evangelium chudých“.....	18
1.10 „Evangelium žen“	19
1.11 „Evangelium o Duchu svatém.....	20
1.12 Vliv Lukáše na liturgii.....	20
2. PODOBENSTVÍ	21
2.1 Podobenství ve Starém zákoně.....	21
2.2 Rabínská podobenství.....	22
2.3 Ježíšova podobenství.....	23
2.4 Specifické rysy Ježíšových podobenství.....	25
2.5 Literární charakter podobenství.....	26
2.6 Výklad podobenství.....	27
2.7 Počet podobenství u synoptiků.....	28
3. PŘÍKLADOVÁ VYPRÁVĚNÍ.....	29
3.1 Podobenství o milosrdném Samařanu.....	30
3.1.1 Kontext.....	31

3.1.2 Výklad textu.....	32
3.1.3 Teologie podobenství.....	36
3.2 Podobenství o boháči a stodolách.....	37
3.2.1 Kontext.....	37
3.2.2 Výklad textu.....	38
3.2.3 Teologie podobenství.....	41
3.3 Podobenství o boháči a Lazarovi.....	42
3.3.1 Kontext.....	43
3.3.2 Výklad textu.....	43
3.3.3 Teologie podobenství.....	48
3.4 Podobenství o farizeu a celníkovi.....	49
3.4.1 Kontext.....	50
3.4.2 Výklad textu.....	50
3.4.3 Teologie podobenství.....	55
ZÁVĚR.....	56
BIBLIOGRAFIE.....	58
ANOTACE.....	60
ANNOTATION.....	61

ÚVOD

V mé bakalářské práci se chci zabývat příkladovými vyprávěními v Lukášově evangeliu. Myslím si, že příklady, které použil Ježíš před dvěma tisícovkami let, jsou stále aktuální i pro člověka jednadvacátého století. A možná ještě více. Především my křesťané bychom si měli uvědomovat, že nemůžeme být lhostejní vůči potřebám druhých, že není dobré neustále hromadit majetek a naše zbožnost nesmí být pouze „na efekt“.

Celou práci jsem rozdělil do tří kapitol. V první kapitole představím Lukášovo evangelium. Kdo je autorem a kým byl. Dále se budu zamýšlet, kdy, kde a pro koho bylo evangelium napsáno. A pokusím se předložit literární a teologický charakter evangelia.

V druhé kapitole se zamyslím nad podobenstvím. Co vlastně podobenství je a proč je Ježíš tak často používal. Popíšu podobenství ve Starém i Novém zákoně a pokusím se předložit rozdíl mezi Ježíšovými a rabínskými podobenstvími.

Ve třetí kapitole se zaměřím na příkladové vyprávění. Nejprve uvedu znění perikopy. Úryvek poté zasadím do kontextu, a vyložím jej po jednotlivých verších. Na závěr se pokusím ke každému podobenství napsat jeho teologický charakter.

Hlavní pramen, který budu používat, je Český ekumenický překlad Písma svatého, jedná se o třetí přepracované vydání (první v České biblické společnosti) z roku 1993¹. K výkladu jednotlivých příkladových vyprávění použiji různé komentáře k Novému zákonu. A k pochopení historických, literárních a teologických aspektu použiji biblické slovníky.

¹ Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona. Český ekumenický překlad. 3. přepracované vydání (1. vydání v ČBS). Praha: Česká biblická společnost, 1993.

1. EVANGELIUM PODLE LUKÁŠE

Třetí knihou Nového zákona je Lukášovo evangelium. Toto evangelium je velmi originální, protože jako jediné z evangelií má pokračování v další knize. Lukáš tedy napsal dvojdílo. Evangelium je první knihou a Skutky apoštolů druhou. Celkem má toto dílo obdivuhodnou délku 52 kapitol a zabírá v kánonu Nového zákona celou čtvrtinu.

1.1 AUTOR

Na základě prvních veršů evangelia a prvního verše knihy Skutky apoštolů, dále srovnáním slohu, slovní zásoby a teologického zaměření obou knih je zřejmé, že obě díla napsal tentýž autor. O jeho totožnosti s určitostí nemůžeme nic říci. Samotný text evangelia nám o jménu autora nedává žádnou odpověď. První zmínku o pisateli třetího evangelia a Skutků nalezneme u Ireneje, který kolem roku 180 uvádí, že autorem je Lukáš.² Hlavní argument pro své tvrzení, Irenej, nachází ve Skutcích apoštolů, kde se hovoří v první osobě množného čísla. To je podle něj důkaz, že Lukáš byl nerozlučně spojen s Pavlem. Další svědectví o tomto spojení nacházíme v tzv. Muratoriho kánonu, ve Stromatech Klementa Alexandrijského a u historika Eusebia, který se odvolává na Origena.³

1.2 LUKÁŠ – LÉKAŘ

Ve starobylém prologu k Lukášovu evangeliu se nacházejí další životopisné údaje: „Lukáš byl Syřan, povoláním lékař, učedník apoštolů a pozdější

² Srov. DOUGLAS JAMES DIXON, ed., *Nový biblický slovník*, třetí vydání, Praha: Návrat domu, 2017, s. 562.

³ Srov. PETR MAREČEK, *Evangelium podle Lukáše*, Praha: Centrum biblických studií, 2018, s. 31.

následovník Pavla až do jeho mučednické smrti. Sloužil Pánu bez rozptýlení, bez ženy a bez dětí. Zemřel ve věku 84 let v Boiotii.⁴ V patristické době je autor třetího evangelia Lukáš ztotožňován s bratrem, kterého Pavel posílá do Korintu společně s Titem. Dále s Luciem z Kyrény nebo jako společník Kleofáše na cestě do Emauz. A někteří autoři Lukáše řadí mezi 72 učedníků, které Ježíš posílá před sebou do míst, kam chtěl sám přijít. Většinu údajů, které nám o autorovi třetího evangelia předkládá patristika, můžeme považovat za legendy. Na druhou stranu nemůžeme odmítat tradici církve. Proto musíme akceptovat všechny skutečnosti, které nejsou pouze nějaké legendy, a to do doby, než vyvstanou opačné nebo neřešitelné překážky.⁵

V listě Kolosanům ve 4. kapitole se píše: „Pozdravuje vás milovaný lékař Lukáš“ (Ko 4,14). Zmínka o tom, že Lukáš byl lékař, se objevuje v nejranějších křesťanských spisech. Na konci 19. století se otázka, zda byl Lukáš lékař znovu dostala do povědomí. Zásahu na tom má irský exegeta Willam K. Hobart, který srovnával jazyk a styl Lukášových spisů s jazykem řeckých lékařů-spisovatelů jako byli Hippokrates, Galén, Pedanius Dioscorides, Aretaeus a došel k názoru, že Lukáš píše jazykem řeckých lékařských škol. Lukášovo dvojdílo musel napsat velmi vzdělaný člověk s velmi dobrými vyjadřovacími schopnostmi. V díle nacházíme stopy jazyka lékařů a autorův zájem o medicínské záležitosti. Při pečlivém čtení Lukášova evangelia si můžeme povšimnout, že autor při popisu mentálních a tělesných stavů lidí přesně ví, o čem mluví. Když porovnáme ostatní evangelia, tak Lukášovo evangelium uvádí nejvíce zázraků uzdravení a ve Skutcích apoštolů přesně popisuje stav nemocného. Existují, ale ještě další pozorování, která naznačují, že autor třetího evangelia a Skutku apoštolů byl lékař. Prolog Lukášova evangelia musel napsat autor, který velmi dobře zná

⁴ MAREČEK, *Evangelium podle Lukáše*, s. 31.

⁵ Srov. Tamtéž, s. 33.

odborné spisy. Lukáš stejně jako lékaři ve starověku rád cestuje. A nakonec oslovení Theofila jako „vznešeného“ naznačuje, že Lukáš nepatřil do privilegované vrstvy. Spíše bychom ho mohli zařadit mezi řemeslníky, tedy mezi vrstvu, kam lékaři v prvním století patřili.⁶ To všechno by mohlo naznačovat, že pisatelem je „milovaný lékař“.⁷

1.3 NÁBOŽENSKO-ETNICKÝ PŮVOD LUKÁŠE

Dále se dostáváme k otázce nábožensko-etnického původu Lukáše. Otázka zní, zda byl žid nebo pohan. Mnoho badatelů se domnívá, že byl židokřesťan. Dokazují to Lukášovou dobrou znalostí Starého zákona, vyzdvihování ústřední důležitosti Jeruzaléma, kvalifikovaného popisu synagogální bohoslužby, používáním mesiánského titulu „Služebník“, rozlišuje mezi farizeji a saduceji. Na druhou stranu další badatelé zastávají názor, že Lukáš byl pohanokřesťan. Toto dokazují vysokou kvalitou řeckého textu evangelia a Skutku a z toho vyvozují, že mateřským jazykem autora musela být řečtina. Dalším důkazem je nepřítomnost semitských výrazů, vynechání textů o Ježíšových sporech týkajících se židovských kultovních předpisů. A v neposlední řadě dobrá znalost Septuaginty nás přivádí k domněnce, že Lukáš byl pohan, který sympatizoval s židovstvím jako „bohabojný“ tzn. že „židovství zcela nepřijal, a tak nebyl považován za žida v plném smyslu, a nadále zůstal pohanem“.⁸

Věrohodnost rozličných tradic o autorovi třetího evangelia a Skutků apoštolů nemůžeme ani popřít ani potvrdit. Můžeme předpokládat, že Lukáš byl spolupracovníkem Pavla, nebyl očitým svědkem Ježíšova života. Pravděpodobně pocházel z Antiochie v Sýrii, kde získal dobré vzdělání. Než

⁶ Srov. MAREČEK, *Evangelium podle Lukáše*, s. 36.

⁷ Srov. DOUGLAS, *Nový biblický slovník*, s. 562.

⁸ MAREČEK, *Evangelium podle Lukáše*, s. 36.

se stal křesťanem, byl pravděpodobně pohan, který měl kontakt se židovstvím.

1.4 DOBA SEPSÁNÍ

O době sepsání Lukášova evangelia a Skutků apoštolů nepadá mezi biblisty žádná shoda. Samotné dílo nám nepředstavuje žádný údaj ohledně data vzniku. Evangelium, ale muselo vzniknout před sepsáním Skutků apoštolů, jak je patrné z úvodu knihy Skutků.

Mnoho badatelů datovalo vznik Lukášova dvojdíla na začátek 60. let, a to z několika důvodů. Skutky apoštolů končí Pavlovým domácím vězením v Římě. Je otázkou, proč Lukáš nepodal zprávu o konci Pavlova procesu. Proč chybí zprávy o smrti apoštolů Petra, Pavla a Jakuba? Dále Ježíšovy předpovědi o zkáze Jeruzaléma nevykazují velkou přesnost. Proti takovému ranému datování hovoří celá řada skutečností. V předmluvě k evangeliu Lukáš naráží na evangelistu Marka, když mluví o mnohých, kteří se pokusili sepsat vypravování o Ježíšovi. První generaci křesťanů označuje za „očitě svědky“ (L 1,2). Výrok z 13. kapitoly 35 verše: „ve svém domě zůstanete sami“ je zcela jistě odkaz na zničení Jeruzaléma. A dále Lukáš v 19. kapitole hovoří o valu, který použili Římané při oblehání Jeruzaléma (o tom podává svědectví také Josephus Flavius).

Knihy Skutky apoštolů je zakončena velmi promyšleným způsobem. Lukášovým cílem nebylo psát o smrti apoštola Pavla, ale popsat Pavlovu evangelizační činnost v Římě, které není nijak bráněno a může probíhat zcela otevřeně. Tím nám Lukáš chce naznačit, že zvěst o Božím království a učení

o Ježíši Kristu se z tohoto hlavního města bude šířit „až na konec země“ (Sk 1,8), tzn. „ke všem národům“ (L 24,47).⁹

Z uvedených informací vyplývá, že Lukášovo dílo muselo vzniknout po roce 70, tzn. po sepsání Markova evangelia a po zničení Jeruzaléma. Zbývá nám určit přibližnou dobu, kdy bylo dílo sepsáno. Někteří badatelé datují dobu vzniku do druhého století, ale tato hypotéza se jeví nepravděpodobně. Lukášovo evangelium a Skutky apoštolů museli vzniknout před rokem 100 po Kristu, a to z mnoha důvodů. Lukáš staví Jeruzalém do středu křesťanství, a to neodpovídá pohledu 2. století. Spisy apoštolských otců, jako je Didaché a První list Klementa Římského odkazují na Lukášovo dvojdílo, to proto muselo vzniknout před rokem 100. Dále je třeba brát zřetel na to, že Lukáš neznal sbírku Pavlových spisů, která se formovala a začala se šířit kolem roku 100. Skutky apoštolů nebudí dojem, že by měla být církev římským státem pronásledována, Lukáš doufá, že římské úřady budou vůči církvi loajální. Skutky nepředkládají žádné zprávy o pronásledování křesťanů, které proběhlo v Římě a v Malé Asii na konci vlády císaře Domiciána (81-96 po Kristu).

Lukášovo dvojdílo tedy muselo vzniknout od konce 70. let do začátku let 90. To nám dosvědčuje několik věcí: Lukáš ve svém dvojdíle řeší problémy typické pro zástupce třetí generace křesťanů. Dále se staví proti blízkému očekávání paruzie. A mezi hlavní otázky, na které dvojdílo odpovídá je zacházení s penězi a majetkem, protože v těchto letech jsou členy církve i bohatí a vážení lidé. Majetek a bohatství patří mezi nejdůležitější otázky Lukášovy etiky.¹⁰

⁹ Srov. MAREČEK, *Evangelium podle Lukáše*, s. 40.

¹⁰ Srov. tamtéž, s. 42.

1.5 MÍSTO SEPSÁNÍ

Lukáš nám ve svých dílech neposkytuje žádné informace, kde byla napsána a poprvé zveřejněna. Místem sepsání pravděpodobně nemohla být Palestina, protože Lukášova znalost geografie Palestiny není moc dobrá. Jeho snahou bylo přetvořit palestinský místní kolorit v řecký protějšek, nahrazoval semitské výrazy řeckými a zájem o židovské otázky a zvyklosti u něho klesal. Z těchto důvodů usuzujeme, že žil v helenistickém prostředí.¹¹

O místě sepsání Lukášova díla panovala nejistota již v rané křesťanské době. Byly uváděny rozličné lokality např. Řím, Achaja, Boiotie a Alexandrie. V dnešní době se objevují další návrhy ohledně místa vzniku, např. Malá Asie, Dekapolis, ale jedná se o pouhé dohady.¹²

Dalším návrhem, kde by mohlo být dvojdílo napsáno je Cesarea Přímořská. Důvodem je popis misijní činnosti v první části Skutků apoštolů, která se soustředí do oblasti východního pobřeží Středozemního moře. A Cesarea také měla být rodným místem Lukáše. Tento návrh není moc pravděpodobný, protože, jak bylo řečeno výše, Lukáš napsal evangelium i Skutky mimo Palestinu.¹³

Rozšířeným názorem je, že Lukáš napsal své dílo v Antiochii v Sýrii, protože podle starobylé tradice (Eusebius, Jeroným) z města pocházel a měl velmi dobré informace o raném období této místní církve. Lukáš například ví, že v Antiochii se učedníci začali nazývat křesťané, že mnoho židů a pohanů bylo získáno pro křesťanství lidmi z Jeruzaléma, Kypru a Kyrény. Také ví, že antiochijská komunita vyslala Pavla a Barnabáše na misijní cestu, a že na její popud byl uskutečněn Jeruzalémský sněm, který odpovídal na otázku obřízky pro konvertity z pohanství. Ale na druhou stranu existují

¹¹ Srov. MAREČEK, *Evangelium podle Lukáše*, s. 42.

¹² Srov. Tamtéž, s. 43.

¹³ Srov. Tamtéž, s. 43-44.

pochybnosti, proč Lukášovo dílo v Antiochii vzniknout nemohlo. Důvody proti vzniku jsou, že tady bylo pravděpodobně napsáno Matoušovo evangelium a Lukáš nevypadá, že ho zná. A těžko by v jednom prostředí vznikla dvě velmi různá vyprávění o Ježíšově dětství.¹⁴

Názor, že Lukáš své dvojdílo napsal v Efesu, také nezní zrovna přesvědčivě. Přestože se ve Skutcích apoštolů objevuje celá řada údajů o tomto městě tak je Lukášova známost místních poměrů v podstatě stejná jako, když popisuje jiné Pavlovo působení na území Řecka.¹⁵

Podle posledních dvou kapitol Skutků apoštolů můžeme předpokládat (Lukáš používá zájmeno „my“), že autor třetího evangelia a Skutků doputoval s Pavlem do Říma, takže se objevuje návrh, že dvojdílo sepsal tam. Na druhou stranu se dá usuzovat, že pokud by dílo sepsal tam po roce 70, někde by určitě učinil zmínku o Neronově pronásledování křesťanů v polovině šedesátých let.

Nedávno se ještě objevilo mínění, že dílo mohlo vzniknout ve Filipech v Makedonii. Kvůli dobré geografické znalosti a podrobné znalosti o městech Filipy a Tesaloniky a jejich správě.¹⁶

Na otázku, kde vzniklo třetí evangelium a Skutky apoštolů nelze s určitostí odpovědět. „Podle monarchiánských prologů a protimarkiónovských evangelijních prologů sepsal Lukáš evangelium v Řecku. Protože jsou geografické a osobní údaje Skutku apoštolů přesnější a častější právě v Řecku, musí být tato relativně pozdní tradice (4. století) vzata vážně.“¹⁷ Řecko je proto nejpravděpodobnější místo vzniku Lukášova dvojdíla.

¹⁴ Srov. MAREČEK, *Evangelium podle Lukáše*, s. 44.

¹⁵ Srov. Tamtéž s. 45.

¹⁶ Srov. Tamtéž, s. 45.

¹⁷ PETR POKORNÝ, ULRICH HECKEL, *Úvod do Nového zákona, Přehled literatury a teologie*, Praha: Vyšehrad, 2013, s. 567.

1.6 ADRESÁTI

Lukáš své evangelium a Skutky apoštolů adresoval, a o tom mezi badateli panuje shoda, křesťanské komunitě žijící v helénistickém městě. Druhá část Skutků apoštolů popisuje Pavlovu misijní činnost, a to by mohlo naznačovat, že Lukáš svoje dílo adresoval některé křesťanské komunitě, která se odkazuje na apoštola Pavla.¹⁸

1.7 LITERÁRNÍ CHARAKTER LUKÁŠOVA EVANGELIA

Literárně kritické bádání prokázalo, že Lukáš pro své evangelium zpracovává Markovo evangelium, pramen logií „Q“ a zvláštní látku „L“, která obsahuje příběhy Ježíšova dětství.

Lukáš je výborný vypravěč, ve svých příbězích používá konstitutivní vyprávěcí prvky. Jeho evangelium obsahuje mnoho přesně definovaných epizod.¹⁹ Pouze v jeho evangeliu najdeme nejkrásnější podobenství např. o marnotratném synu, o milosrdném Samařanu, o boháči a Lazarovi. „Postavy motivují a rozehrávají zápletku. Zápletky v průběhu děje odhaluje postavy. Nejdůležitější postavou Lukášova díla je ovšem Bůh, který se nikde neobjevuje přímo, ale který různými způsoby dění řídí. Celý příběh se odvíjí ve vztahu k němu.“²⁰

Lukáš propojuje příběh Ježíšova působení s příběhem prvotní církve dokonce i s celými dějinami Božího lidu.²¹ Proto je třeba třetí evangelium a

¹⁸ Srov. MAREČEK, *Evangelium podle Lukáše*, s. 46.

¹⁹ Srov. LUKE T. JOHNSON, *Evangelium podle Lukáše*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005, s. 14.

²⁰ Tamtéž, s. 15.

²¹ Srov. tamtéž, s. 14.

Skutky apoštolů číst jako jeden příběh. Skutky jsou nejen pokračováním evangelia, ale jsou také autorovým vlastním komentářem prvního díla.²²

Žánrem se Lukášovo evangelium nejvíce blíží helénistické historiografii. Především svou předmluvou, která se velmi podobá předmluvám té doby, např. v Židovských starožitnostech Josefa Flavia. Dále Lukáš vkládá zprávu o Ježíšovi a prvotní církvi do kontextu světových dějin. Lze ho považovat za historika, jehož vyprávění je zásadně lineární a přímočaré.²³ Podle tehdejších měřítek předává Lukáš svou zprávu patrně dosti věrohodně.

Lukáš ve Skutcích apoštolů popisuje hnutí, do kterého byl osobně zapojen. V předmluvě k evangeliu naznačuje, že má v úmyslu své dílo zveřejnit a chce jím ovlivnit širší svět, a proto můžeme říci, že jeho dílo je první křesťanská apologie. „To, že Lukáš vnímal pohany pozitivně, zvláště římské úředníky, vedlo některé badatelé k názoru, že psal apologii křesťanského hnutí jako takového. Křesťané byli politicky neškodní, mělo se jim tedy dostávat stejné svobody, jakou Řím dopřával ‚jiným Židům‘. V tomto světle slouží Lukášovo zasazení křesťanství do judaismu jako jasný politický cíl.“²⁴ Můžeme tedy říci, že Lukáš je historik – apologeta, který napsal své dílo nejen proto, aby hájil křesťanství, ale především jako obhajobu Božího jednání ve světě. Představuje, že Ježíšův příběh je zakořeněn v dějinách Izraele a ukazuje, že Bůh dodržel svůj slib daný praotcům. Dále ujišťuje své čtenáře, že mohou věřit „nauce, ve které byli vyučeni“ (L 1,4) „Lukáš předložil tento problém tak úspěšně, že se jeho vyprávění stalo etiologickým mýtem pohanokřesťanstva.“²⁵

Rozsahem je Lukášovo evangelium nejdelší knihou Nového zákona, také má nejbohatší látku. Má největší slovní zásobu ze všech novozákonních knih. Je

²² Srov. JOHNSON, *Evangelium podle Lukáše*, s. 15.

²³ Srov. tamtéž, s. 16.

²⁴ Tamtéž, s. 18.

²⁵ JOHNSON, *Evangelium podle Lukáše*, s. 20.

napsáno, spolu s listem Židům, nejpečlivější a nejelegantnější řečtinou z celého Nového zákona. Autor se snaží vylepšit jazyk své předlohy, jak ve větné stavbě, tak i v slovní zásobě. Nepoužívá semitismy a latinismy. Lidové vyjadřování a neučesaný styl Markova evangelia upravuje a činí jej srozumitelnějším.²⁶ Evangelium je napsáno řečtinou, která se nejvíce blíží tehdejší literární řečtině. Jelikož si byl autor vědom, že píše posvátné dějiny, osvojil si jazyk Septuaginty.

Lukáš se snaží o věcnou a výrazovou přesnost, zevšeobecňuje, nepřehání, vynechává pitoreskní detaily, příležitostně něco doplní, aby situaci více zdůraznil. Spojuje úryvky, které jsou u Marka odděleny. Neklade důraz na údaje o místě a době. Nevěnuje pozornost židovským otázkám, ale vypravuje pohledem řeckého světa.²⁷ Lukáš projevuje zájem o christologii. Vynechává situace, ve kterých je Ježíšova důstojnost ponížena. Vynechává Ježíšovy lidské emoce. Zlepšuje obraz apoštolů a vynechává jejich negativní rysy.

Text Lukášova evangelia lze rozdělit do pěti hlavních částí:

- Předmluva (1,1-4)
- I. Vyprávění o Ježíšově dětství (1,5-2,52)
- II. Příprava na Ježíšovu veřejnou činnost (3,1-4,13)
- III. Ježíšovo působení v Galileji (4,14-9,50)
- IV. Ježíšova cesta do Jeruzaléma (9,51-19,27)
- V. Ježíš v Jeruzalémě, jeho utrpení a jeho oslavení (19,28-24,53)²⁸

²⁶ Srov. MAREČEK, *Evangelium podle Lukáše* s. 19.

²⁷ Srov. Tamtéž, s. 21.

²⁸ Srov. Tamtéž, s. 23-24

1.8 TEOLOGICKÝ CHARAKTER LUKÁŠOVA EVANGELIA

Jednou z hlavních teologických charakteristik Lukášova evangelia je téma zaslíbení a naplnění. Ježíšův život, jeho evangelizační činnost, utrpení, smrt a vzkříšení Lukáš představuje jako naplnění zaslíbení, které dostal Izrael od Boha. Dějiny, které na první pohled vypadají, že odporují lidským očekáváním, probíhají ve shodě s Boží vůlí.²⁹ Bůh převrací očekávání člověka, protože chce zachránit ztracené. Poslední a konečné zjevení Boha v Ježíši Kristu se děje pro jeho spásu. V Ježíšově životě, v tom, co koná nebo říká, se naplňuje Starý zákon. Ježíšův obraz zdůrazňuje radostnou zvěst.³⁰ Ježíš „vyhlašuje léto milosti Hospodinovy“. Svým jednáním zjevuje Otcovu milosrdnou lásku.³¹

Lukáš své vyprávění umísťuje do prostoru a času. Událost, o které vypráví, se nestala někde v ústraní, ale je všeobecně známa, a proto ji evangelista spojuje s osobami, obdobími, institucemi a palestinskou a římskou historií. Ježíšův příběh, který je tak důležitý pro spásu světa je pro něj nejvýznamnější okamžik lidské historie, a proto musí být zasazen do souvislostí s historií světa.

Z Lukášova evangelia vyzařuje spása, kterou Bůh nabízí všem lidem.³² Bůh dal sice své zaslíbení v první řadě Izraeli, ale od začátku evangelia se dostávají do popředí pohané. První zmínka o univerzálním rozsahu Ježíšova díla spásy se objevuje v Simeonově hymnu (L 2,29-33).

Slovo evangelium překládáme jako „radostná zvěst“ a skutečně můžeme Lukášovo evangelium označit jako „evangelium radosti“. Od prvních veršů se zde hovoří o radosti. Radost z narození Jana Křtitele, z narození Spasitele.

²⁹ Srov. MAREČEK, *Evangelium podle Lukáše*, s. 24.

³⁰ Srov. JOHNSON, *Evangelium podle Lukáše*, s. 31.

³¹ Srov. MAREČEK, *Evangelium podle Lukáše*, s. 24.

³² Srov. Tamtéž, s. 25.

Ježíš vybízí učedníky k radosti při pronásledování a nepřátelství. Ti jsou naplněni radostí při návratu z misijní činnosti. Zástupy se radují z Ježíšových zázraků, Zacheus s radostí přijímá Ježíše. V podobenstvích o ztracené minci, ovci a synovi je radost z jejich nalezení. Při Ježíšově vjezdu do Jeruzaléma ho radostně vítá celý zástup. A vrcholem evangelia je radost učedníků ze Zmrtvýchvstalého.

Ježíš je ve třetím evangeliu představován jako ten, kdo má blízko k opovrhovaným, mezi něž se řadí celníci a Samařani. Jsou to celníci, kdo uposlechli výzvy Jana Křtitele. Celníci a hříšníci jsou Ježíšovi posluchači. Ten svoji náklonost k těmto lidem vysvětluje v podobenstvích o ztracených a nalezených věcech.³³ Jenom v jeho evangeliu se nachází podobenství o farizeji a celníkovi a vyprávění o vrchním celníku Zacheovi. V Markově evangeliu nejsou Samařani zmíněni vůbec, v Matoušově evangeliu jsou představeni, jako ti, kterým je třeba se vyhýbat. Zatímco u Lukáše jsou Samařani dáváni za vzor, např. podobenství o milosrdném Samařanu nebo vyprávění o Samařanu, který je vděčný za uzdravený z malomocenství.

1.9 „EVANGELIUM CHUDÝCH“

Lukášovo evangelium bývá někdy označováno „evangeliem chudých“. Protože žádné jiné evangelium se tolik nevěnuje tématu chudoby a zřeknutí se majetku jako Lukášovo. Uchování si odstupku od majetku je zásadní požadavek Ježíšova učení. Toto se objevuje ve všech třech základních pramenech, které Lukáš použil při psaní svého evangelia. Ježíš hlásá, že učedník, který chce vstoupit do Božího království, musí být nezávislý na majetku, svůj život se všemi starostmi vložit na Otce a plně mu důvěřovat.³⁴

³³ Srov. MAREČEK, *Evangelium podle Lukáše*, s. 27.

³⁴ Srov. Tamtéž, s. 27.

Již na začátku evangelia Jan Křtitel vyzývá zástupy k dobročinnosti a tato výzva se z Ježíšových úst v průběhu evangelia ještě několikrát zopakuje. U Lukáše se také objevuje kritika bohatých a jejich bohatství, protože majetek člověka vzdaluje od služby Bohu a vede k věčnému odsouzení. To nám ukazují podobenství, které nalezneme pouze v jeho evangeliu, podobenství o boháči a stodolách a o boháči a Lazarovi.

1.10 „EVANGELIUM ŽEN“

Evangelium podle Lukáše můžeme také pojmenovat „evangeliem žen“, neboť si nejvíce všímá žen, v porovnání s ostatními kanonickými evangelií. O Ježíšově matce Marii se v Lukášově díle mluví více než v ostatních spisech Nového zákona. Je zde představená prvokřesťanská mariánská úcta a mariologie. „Maria je milostiplná, neporušená panna, matka Mesiáše, matka Božího Syna, „snoubenka“ Ducha svatého, služebnice Páně, příkladně věřící a naslouchající, „bolestná matka“, požehnaná nade všechny ženy, blahoslavená ode všech pokolení, prorokyně. Maria od počátku patří k církvi. Od ní se může křesťan učit, k čemu je povolán.“³⁵

Třetí evangelium se také, jako jediné, zmiňuje o skupině žen, které Ježíše následovaly. Některé byly Ježíšem uzdraveny a ty, které byly majetné, se o něho a jeho apoštoly staraly. Že ženy patřily mezi Ježíšovy učedníky, nám dokládá příběh o Marii a Martě. Jenom u Lukáše se dozvídáme o zvolání ženy ze zástupu, o uzdravení ženy, která je nazvána dcerou Abrahamovou, o ženách, které ho oplakávaly na křížové cestě. Lukáš také věnuje velkou pozornost vdovám. Například prorokyně Anna, podobenství o soudci a vdově a vdova co dala všechno, co měla.

³⁵ MAREČEK, *Evangelium podle Lukáše*, s. 29.

1.11 „EVANGELIUM O DUCHU SVATÉM“

Velký důraz se v Lukášově evangeliu klade na působení Ducha svatého. Evangelium obsahuje 17 odkazů na činnost Ducha svatého. To je v první řadě spojeno s Ježíšem, který byl počat skrze Ducha svatého, ten na něj sestoupil při křtu a čtyřicet dní jej vodil pouští. Duch svatý má také vliv na další postavy evangelia. Pod vlivem Ducha svatého působí Jan Křtitel, Alžběta je jim naplněna při setkání s Marií, Zachariáš díky němu pronáší svůj chvalozpěv, z jeho vnuknutí se Simeon setkává s Ježíšem. Učedníci mají prosit o Ducha svatého a On je poučí, pokud budou muset vydávat svědectví o Kristu. Daleko více než v Lukášově evangeliu působí Duch svatý ve Skutcích apoštolů, kterým se říká Evangelium o Duchu svatém.

Lukáš ve svém evangeliu ukazuje Ježíše jako Pána a Spasitele, který je milosrdný a milující, neustále hledající hříšníky, chudé a opovrhované, ale ze svých radikálních požadavků neslevuje. Lukáš daleko více než další dva synoptikové představuje Ježíše s vnitřní účastí a láskou. Právě proto je postava Ježíše Krista z tohoto evangelia sympatická i nevěřícím.³⁶ Třetí evangelium je tedy evangeliem křesťana, který o Pánu vydává svědectví ve světě.³⁷

1.12 VLIV LUKÁŠE NA LITURGII

Lukášovo dvojdílo mělo zásadní vliv na liturgii církve. Základem slavnosti Nanebevstoupení Páně a Seslání Ducha svatého jsou Lukášovy texty. Významnou součástí Denní modlitby církve jsou Lukášova kantika Magnificat, Benedictus a Nunc Dimittis, která se církev modlí denně.

³⁶ Srov. WERNER TRUTWIN, JÁN MAGA, *Otváral nám Písma, Úvod do světa Bible*, Spišské Podhradie: Kňazský seminár biskupa J. Vojaššáka, Spišská Kapitula, 1993, s. 328.

³⁷ Srov. MAREČEK, *Evangelium podle Lukáše*, s. 30.

2. PODOBENSTVÍ

Slovo „podobenství“ rozhodně nepatří mezi nejpoužívanější slova v životě. Znájí ho především čtenáři evangelií.³⁸ „Český výraz ‚podobenství‘ je překladem řeckého ‚parabolé‘, které doslovně znamená ‚přirovnání‘³⁹ nebo ‚postavení vedle sebe‘⁴⁰ a hebrejského slova ‚mašal‘ což znamená ‚řeč v hádankách‘.⁴¹ Je to příměr, který znázorňuje něco nového pomocí situací, která popisují všední život. Jsou to krátké příběhy nebo stručná přirovnání, o kterých má posluchač přemýšlet a pochopit jejich smysl. Podobenství je porovnání dvou vedle sebe stojících věcí. Něco, co přináleží náboženství nebo morálce je znázorněné něčím jiným, co se vyskytuje v přírodě nebo v každodenním životě. Tak například v životě rostliny můžeme vidět podobenství o životě člověka. V obou případech můžeme hovořit o rozkvětu a vadnutí. Podobenství je analogie mezi obrazem a skutečností.⁴² Hlavní myšlenka je vyjádřena pomocí obrazu. Je to vyprávění o něčem jiném.⁴³

Vyprávění v podobenstvích bylo na Východě oblíbené již velmi dávno. Podobenství se objevuje v knihách Starého zákona, v učení židovských rabínů i v nebiblických písemnostech starověku.

2.1 PODOBENSTVÍ VE STARÉM ZÁKONĚ

Izrael od samého počátku své existence musel hledat výrazy k popsání smyslově nepostižitelného Boha pomocí pozemských skutečností, které tak mají podobu znamení nebo symbolu. Mnohé antropomorfismy, které se

³⁸ Srov. LADISLAV TICHÝ, „Co je to podobenství?“, *Studia theologica* 15, č. 1 (2004): 1.

³⁹ LÉON-DUFOUR XAVIER a kolektiv, *Slovník biblické teologie*, Řím: Velehrad – Křesťanská akademie, s. 328.

⁴⁰ DOUGLAS, *Nový biblický slovník*, s. 783.

⁴¹ POKORNÝ, HECKEL, *Úvod do Nového zákona, Přehled literatury a teologie*, s. 426.

⁴² Srov. Tamtéž s. 426.

⁴³ Srov. JIŘÍ MRÁZEK, *Lukášova podobenství*, Jihlava: Mlýn 2007, s. 8.

nacházejí v nejstarších textech, jsou symboly, které můžeme označit za podobenství.⁴⁴ Tyto se nacházejí v knize Genesis ve 2. kapitole ve verších 7, 8, 19 a 21.

Nejvýraznější podobenství Starého zákona je podobenství proroka Nátana o malé ovečce, patřící chudému člověku, kterou jeden bohatý muž vzal k pohoštění hosta. Toto podobenství se nachází ve 2. knize Samuelově. Další podobenství se nacházejí v prorockých knihách např. v knize proroka Izajáše Píseň o neplodné vinici a v žalmech.

2.2 RABÍNSKÁ PODOBENSTVÍ

Rabíni používají podobenství jako součást vyučování. Vysvětlují a objasňují na nich některé texty z Písma. „Často taková lekce končí slovy: ‚Čemu se podobá ...?‘ Ježíš používá stejného postupu při vysvětlování základních symbolů svého poselství: ‚K čemu bych přirovnal ...?‘ nebo ‚Království nebeské je podobné ...‘.“⁴⁵

Dochovaná rabínská podobenství jsou většinou mladší než podobenství v evangeliích. Někteří badatelé, kteří porovnávají rabínská a Ježíšova podobenství většinou docházejí k závěrům, že Ježíšova podobenství stojí mnohem výše. Naproti tomu především židovští badatelé říkají, že úroveň Ježíšových a rabínských podobenství je v podstatě stejná.⁴⁶

⁴⁴ Srov. DUFOUR, *Slovník biblické teologie*, s. 328.

⁴⁵ Tamtéž, s. 329.

⁴⁶ Srov. TICHÝ, „Co je to podobenství?“, s. 7.

2.3 JEŽÍŠOVA PODOBENSTVÍ

Ježíšova podobenství tvoří důležitou část jeho kázání a Ježíš tuto formu vyprávění dovedl k dokonalosti.⁴⁷ V jeho podobenstvích se Boží království samo zpřítomňuje. Ježíšovo učení v podobenstvích a blízkost Božího království tvoří jednotu, protože podobenstvím staví Ježíš své posluchače před rozhodnutí: zda jsou pro Boží království anebo proti. Jsou vyzváni, aby se sami v podobenstvích poznali, změnili své stanovisko a udělali to, na co podobenství ukazuje. Ježíšova podobenství nemůžeme chápat pouze jako názorné příběhy. Posluchač se sám noří do podobenství. Podobenství ho nutí přemýšlet a v důsledku toho se ocitne v situaci, ve které se musí rozhodnout, zda je pro Boží království či ne.

Podobenství zaznamenané v evangeliích představují více než jednu třetinu Ježíšových slov. Tradice tato podobenství předává poměrně věrně, a proto exegeté usuzují, že se jedná o skutečná Ježíšova slova.⁴⁸ Podobenství ale také utvářela tradice a redakce evangelistů.⁴⁹ Ježíšova podobenství nám vydávají podrobné svědectví o způsobu života v tehdejší Palestině. Většinou popisují každodenní život izraelské vesnice. Ježíš používal slova, obrazy a obraty, s kterými se jeho posluchači každodenně potkávali. Vždy ke svým posluchačům přistupuje z hlediska jejich životních zkušeností. Jeho podobenství jsou velmi názorná a jednoduchá. Pro prvotní církve byla Ježíšova podobenství velmi důležitá. Protože se lehce zapamatují a spolehlivě se předávají.

Ježíš dostává nějakou otázku nebo vede rozhovor se svými posluchači o určitém problému, a najednou vypráví příběh, který se zdá vůbec nesouvisí s diskutovaným problémem.⁵⁰ A přece víme, že ten příběh „o něčem jiném“

⁴⁷ Srov. JINDŘICH MÁNEK, *Ježíšova podobenství*, Praha: Blahoslav 1972, s. 5

⁴⁸ Srov. Tamtéž s. 11.

⁴⁹ Srov. POKORNÝ, HECKEL, *Úvod do Nového zákona*, s. 426.

⁵⁰ Srov. MRÁZEK, *Lukášovská podobenství*, s. 8

se spornou otázkou souvisí, a dokonce předkládá nový pohled na diskutovaný problém. Z toho vyplývá, že podobenství dávají smysl pouze díky kontextu, ve kterém byla vyslovena.⁵¹

Tematický okruh Ježíšových podobenství je tak rozsáhlý jako jeho poslání. Podobenství zvěstují přítomnost Božího království, vyzývají k obrácení a k lásce. Ukazují na Boží milosrdenství, posilňují důvěru, že v každém okamžiku může nastat druhý příchod Pána. Podobenství také obsahují výstrahy a varování, hrozí Božím soudem, pokud posluchači nepřijmou Ježíšovou výzvu k pokání. Podobenství na příkladech vysvětlují, jak dopadne ten, kdo se před Božími výzvami uzavře. Mnohá podobenství představují život společenství učedníků. V nich je naznačována cesta, po které má křesťan jít. Ježíš v podobenstvích také poukazuje na konec věků, takže jsou předpovědí i hrozbou, prosbou i výzvou, varováním i útěchou.

Ježíš vyprávěl podobenství, aby zvěstoval Boží království. Aby představil něco nového, co zde ještě nebylo. Posluchače vede k setkání s Bohem. Ti se v naslouchání nedozvídají jen něco o království Božím, ale jsou do tohoto dění sami vtaženi a sami se musí rozhodnout. „Podobenství oslovují rozum a ten se tak otevírá víře.“⁵² Čím hlouběji posluchač pronikne do zjevovaného tajemství, tím lépe ho chápe, a naopak čím více člověk Ježíše odmítá tím více se mu zdají být podobenství nepochopitelná. Toto popisují evangelisté, když popisují zatvrzelost Židů odmítajících Kristovo poselství.

Ježíšova podobenství obsahují pouze synoptická evangelia. Každý evangelista má svou vlastní teologii a podle ní podobenství předkládá. Markova podobenství kladou důraz na tajemství Božího království. Matouš podobenství používá k vyučování členů církve a důraz klade na upozornění,

⁵¹ Srov. MRÁZEK, *Lukášovská podobenství*, s. 8

⁵² SLOVNÍK BIBLICKÉ TEOLOGIE, s. 329.

že soud hrozí také křesťanům. A Lukáš podobenství zasazuje do kontextu historie a důraz klade na napomenutí a potěšení.⁵³ Janovo evangelium podobenství, v pravém slova smyslu neobsahuje a ani výrok podobenství se v něm nevyskytuje. Má však spoustu obrazných slov, která jsou svou formou podobenství blízká.

V křesťanské literatuře jsou podobenství spojena pouze s Ježíšem, s ním vznikla i zanikla, on je dovedl k dokonalosti, jeho podobenství „jsou ve své tvořivosti a kráse nenapodobitelná.“⁵⁴ Pavel se sice v listě Římanům o podobenství pokoušel, ale jde o běžnou alegorii.

2.4 SPECIFICKÉ RYSY JEŽÍŠOVÝCH PODOBENSTVÍ

Ježíšova podobenství se vyznačují přímostí, kterou oslovuje posluchače: „Kdo z vás?“, „Která žena?“, „Který král?“, „Co myslíte?“. Tyto úvodní věty okamžitě zvýší pozornost posluchačů a zaujmou je. Na rozdíl od rabínských podobenství jsou Ježíšova nezávislá na biblickém textu. Pouze jedno podobenství se odvolává na biblický text, a to podobenství o milosrdném Samařanu. Ježíšova podobenství stojí na věcech, které jsou známé z každodenního života. Boha vyjadřuje pomocí metafor: otec, král, pastýř, vlastník vinice, žena, která zametá svůj dům. Většina Ježíšových podobenství má překvapivý konec. Hlavní postavy jednají nečekaně. A nakonec Ježíš ve svých podobenstvích využívá dvě hlavní židovské tradice: moudrost a eschatologii.⁵⁵

⁵³ Srov. MÁNEK, *Ježíšova podobenství*, s. 17

⁵⁴ ADOLF NOVOTNÝ, *Biblický slovník*, svazek první A–P, Praha: Kalich 1992, s. 654.

⁵⁵ Srov. MAREČEK, *Evangelium podle Lukáše*, s. 247.

2.5 LITERÁRNÍ CHARAKTER PODOBENSTVÍ

„Pro literární pochopení podobenství je třeba si všimnout tři věcí: obrazová část – vyprávění, věcná část – úmysl, a tertium comparationis – věc porovnání, to, co je obrazové a věcné části společné. Například v podobenství o hořčičném zrně (Mt 13, 31n) je obrazovou částí hořčičné zrně a jeho růst, věcnou částí je Boží království a tertium comparationis je nápadný rozdíl mezi malým začátkem a neočekávaně velkým koncem.“⁵⁶

Novozákonní exegeze rozlišuje různé formy podobenství:

- Podobenství
- Alegorie
- Parabola
- Příkladové vyprávění

Podobenství používá obraz, který je každému znám, je to fakt, který musí každý uznat. Například, že kvas se vkládá do mouky, že na poli je zaséváno hořčičné zrně apod.

Alegorie je vyprávění, které se většinou skládá jen z obrazotvorných metafor. Vždy používá důsledné šifrování jednotlivých údajů, například místo lidí používá zvířata. V evangeliích se alegorie vyskytují zřídka např. o zlých vinařích nebo o hostinách.

Parabola vypravuje nový, vymyšlený a provokativní, ale všeobecně srozumitelný příběh, který „odporuje životní zkušenosti nebo očekávání posluchačů.“⁵⁷ Parabolou je například Ježíšovo vyprávění o nepoctivém správci.

⁵⁶ TRUTWIN, MAGA, *Otváral nám Písma, Úvod do světa Bible*, s. 372.

⁵⁷ POKORNÝ, HECKEL, *Úvod do Nového zákona*, s. 428.

Příkladové vyprávění se nacházejí jen v Lukášově evangeliu. Je to vymyšlený příběh, který na jednom příkladu ukazuje, jak se má nebo nemá posluchač chovat. Podobenství většinou učí za pomoci analogie, naproti tomu příkladové vyprávění učí příkladem, který mají posluchači napodobovat nebo na který si mají dát pozor.⁵⁸ Z Ježíšových podobenství se mezi příkladové vyprávění počítají: o milosrdném Samařanu (L 10,29-37), o boháči a Lazarovi (L 16,19-31), o farizeu a celníkovi (L 18,9-14) a o boháči a stodolách (L 12,13-21).

2.6 VÝKLAD PODOBENSTVÍ

Abychom podobenství mohli pochopit, musíme pohlížet na biblické a orientální souvislosti. Podobenství jsou postavené na prostých událostech všedního života, ale také na velkých událostech z dějin Izraele. Hlavní postavou podobenství bývá nejčastěji nebeský Otec nebo Kristus. V podobenstvích, kde jsou dvě hlavní postavy, tak se jedná o Otce a Syna.⁵⁹ Otcova láska, která se zjevila v jeho poslaném Synu, je rozhodující součástí v Ježíšově poslání a podobenství dokonale vykreslují Boží záměry.

Základ výkladu podobenství položil německý exegeta Adolf Jülicher. Sám podobenství rozděloval do tří skupin. Do první zařadil vlastní podobenství, v druhé skupině byly paraboly a třetí skupinu tvořili příkladové vyprávění. Další bádání ukázalo, že jeho kladení důrazu na jedinou pointu nelze u všech podobenství dodržet.⁶⁰

⁵⁸ Srov. MÁNEK, *Ježíšova podobenství*, s. 141.

⁵⁹ Srov. SLOVNÍK BIBLICKÉ TEOLOGIE, s. 330.

⁶⁰ Srov. MÁNEK, *Ježíšova podobenství*, s. 25.

Třídění podobenství do skupin je vždy velmi subjektivní a různí exegeté podobenství také různě třídili a stejné podobenství rozdělovali do různých skupin.

2.7 POČET PODOBENSTVÍ U SYNOPTIKŮ

Různí exegeté stanovují množství podobenství v Novém zákoně různě. Někteří uvádějí šedesát a více např. Manson a Zimmermann, ale většina se přiklání k nižšímu počtu.⁶¹ Aby se mohl stanovit počet podobenství v Novém zákoně, je třeba uvést definici podobenství. Těch je možné uvést několik, ale nejpřesvědčivější je od A. J. Hultgrena: „Podobenství je řečová figura, v níž je učiněno srovnání mezi Božím královstvím, Božími činy nebo očekáváním a něčím na tomto světě, ať skutečným či vymyšleným.“⁶² Díky této definici nalezneme v synoptických evangeliích minimálně 38 perikop, které mohou nést označení podobenství.⁶³

Tato podobenství můžeme rozdělit do sedmi skupin:

- O Božím zjevení
- O příkladném chování
- O moudrosti
- O životě před Bohem
- O posledním soudu
- Alegorie
- O království⁶⁴

⁶¹ Srov. MAREČEK, *Evangelium podle Lukáše*, s. 244.

⁶² TICHÝ, „Co je to podobenství?“, s. 9.

⁶³ Srov. MAREČEK, *Evangelium podle Lukáše*, s. 245.

⁶⁴ Srov. Tamtéž, s. 245 a 246.

3. PŘÍKLADOVÁ VYPRÁVĚNÍ

V Lukášově evangeliu nalezneme příkladová vyprávění, která jsou Lukášovou vlastní látkou, kterou převzal z pramene „L“ a redakčně ji upravil. Jsou to:

- Podobenství o milosrdném Samařanu (L 10,25-37)
- Podobenství o boháči a stodolách (L 12,16-21)
- Podobenství o boháči a Lazarovi (L 16,19-31)
- Podobenství o farizeu a celníkovi (L 18,9-14)

Všechna tyto podobenství najdeme v části evangelia, které se říká „zpráva o cestě“ (L 9,51-19,27). Jedná se o nejobsáhlejší část Lukášova evangelia, zahrnuje asi deset kapitol. V synoptických evangeliích najdeme pouze jednu Ježíšovu cestu do Jeruzaléma, naproti tomu Jan ve svém evangeliu mluví o třech cestách.

Druhá část Ježíšova veřejného působení se vyznačuje jeho putováním do Jeruzaléma.⁶⁵ „Zpráva o cestě“ nepopisuje cestu s přesnými zeměpisnými údaji, ale redakční poznámky připomínají, že Ježíš je neustále na cestě do Jeruzaléma. „Motiv ‚cesty‘ má teologické pozadí; ukazuje, že Ježíš je na ‚cestě‘ ukázané a předurčené Bohem, na cestě, kterou ‚musí‘ jít Mesiáš, takže Ježíš v poslušnosti víry obrací svůj pohled neochvějně vpřed k cíli“⁶⁶ Ježíš spěchá vykonat vůli Otce. A křesťan má Ježíše následovat po této cestě, má se nechat Ježíšem vést k životu.

Ve „zprávě o cestě“ nám Ježíš představuje, jak má vypadat pravý učedník, jaká je opravdová zbožnost, střetává se s protivníky, napomíná

⁶⁵ Srov. MAREČEK, *Evangelium podle Lukáše*, s. 322.

⁶⁶ PAUL-GERHARD MÜLLER, *Evangelium sv. Lukáše*, Malý stuttgartský komentář, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství, 1998, s. 96

a varuje učedníky. Poučuje učedníky ohledně majetku, vyzývá k obrácení, předkládá podmínky následování a říká, co máme dělat, abychom vstoupili do Božího království, a hlavně představuje Boha jako milosrdného otce. „Zprávu o cestě“ rámuje otázka: „Co mám dělat, abych dostal věčný život?“ Na tuto otázku Ježíš předkládá dvě odpovědi. První je láska k Bohu a k bližnímu. Druhá je výzva k darování majetku chudým a k jeho následování.

Na cestě do Jeruzaléma Ježíš potkává tři skupiny:

- anonymní dav
- horlivé učedníky
- neustále číhající nepřátelsky naladěné protivníky.⁶⁷

3.1 PODOBENSTVÍ O MILOSRDNÉM SAMARAŇANU (L 10,25-37)

²⁵Tu vystoupil jeden zákoník a zkoušel ho: „Mistře, co mám dělat, abych měl podíl na věčném životě?“ ²⁶Ježíš mu odpověděl: „Co je psáno v Zákoně? Jak to tam čteš?“ ²⁷On mu řekl: „Miluj Hospodina, Boha svého, z celého svého srdce, celou svou duší, celou svou silou a celou svou myslí“ a „miluj svého bližního jako sám sebe.““ ²⁸Ježíš mu řekl: „Správně jsi odpověděl. To čin a budeš živ.“ ²⁹Zákoník se však chtěl ospravedlnit, a proto Ježíšovi řekl: „A kdo je můj bližní?“ ³⁰Ježíš mu odpověděl: „Jeden člověk šel z Jeruzaléma do Jericha a padl do rukou lupičů; ti jej obrali, zbili a nechali tam ležet polomrtvého. ³¹Náhodou šel tou cestou jeden kněz, ale když ho uviděl, vyhnul se mu. ³²A stejně se mu vyhnul i levita, když přišel k tomu místu a uviděl ho. ³³Ale když jeden Samařan na své cestě přišel k tomu místu a uviděl ho, byl pohnut

⁶⁷ Srov. JOHNSON, *Evangelium podle Lukáše*, s. 195.

soucitem; ³⁴přistoupil k němu, ošetřil jeho rány olejem a vínem a obvázal mu je, posadil jej na svého mezka, zavezl do hostince a tam se o něj staral. ³⁵Druhého dne dal hostinskému dva denáry a řekl: „Postarej se o něj, a bude-li tě to stát víc, já ti to zaplatím, až se budu vracet.“ ³⁶Kdo z těch tří, myslíš, byl bližním tomu, který upadl mezi lupiče?“ ³⁷Zákoník odpověděl: „Ten, který mu prokázal milosrdenství.“ Ježíš mu řekl: „Jdi a jednej také tak.“

3.1.1 Kontext

V desáté kapitole evangelia Lukáš vypráví o Ježíšově vyslání Sedmdesáti učedníků do měst a míst kam chtěl sám jít (L 10,1-12). Na tento úryvek navazuje „Běda nevěřícím městům“ (L 10,13-16) a návrat Sedmdesáti (L 10,17-20). Lukáš dále předkládá Ježíšovu reakci na misijní úspěch Sedmdesáti učedníků. Ježíš zajásal v Duchu svatém a velebil Boha svého Otce za to, že upřednostňuje „maličké“. Další verš nepřímo mluví o tom, že Ježíš je Boží Syn. Jeho pravou podstatu zná pouze Otec a Boha Otce zná jen Syn (L 10,21-22). Na závěr perikopy, když byl Ježíš sám s učedníky, tak je nazývá blahoslavenými, protože mají to štěstí, že mohou vidět a slyšet Pána (L 10,23-24). Poté, co Ježíš dopověděl slova požehnání, vystoupil proti němu znalec zákona a Ježíš vypráví podobenství o milosrdném Samařanovi (L 10,25-37). Na toto nepřátelské setkání navazuje příběh, kdy Ježíše vlídně přijímají dvě sestry Marie a Marta (L 10,38-42). Marie Ježíšovi naslouchá a Marta jej obsluhuje. Marta se chová přesně podle toho, jaké byly tehdejší představy o jednání žen. Zatímco Mariin postoj s těmito představami ostře kontrastuje. Ve chvíli, když si Marta stěžuje, že ji její sestra nepomáhá, ji Ježíš napomíná.

3.1.2 Výklad textu

Verš 25 – Učitel zákona (zákoník) byl odborník na studium Mojžíšova zákona. Společenský vzestup zákoníků pravděpodobně spadá do babylonského zajetí. Díky nim se prosadila bohoslužba v synagoze. Někteří učitelé zákona zasedali v Sanhedrinu.⁶⁸ Zákoníci uchovávali zákon, a aby se mohl tento zákon důsledněji uplatňovat, vymýšleli k němu nepsaná pravidla⁶⁹ a vyučovali své žáky. Učitel zákona se jim říkalo, protože jako soudci v Sanhedrinu vykonávali právo. Po rozboření jeruzalémského chrámu v roce 70 po Kristu jejich význam vzrostl.

Zákoník Ježíše oslovuje „mistře“, čímž ho potvrzuje za sobě rovného a nepovažuje jej pouze za laika.⁷⁰ Svou otázku učitel zákona pouze předstírá, nechce obdržet poučení, přichází s nepřátelským úmyslem. Zákoník chce vyzkoušet Ježíšovu pravověrnost. „Chce Ježíše chytit za slovo klasickým kazuistickým rébusem.“⁷¹

Verš 26 – Na položenou otázku Ježíš reaguje protiotázkou a staví tím zákoníka do role zkoušeného. Ježíšova otázka obsahuje množství informací⁷², protože pouze Zákon může dát odpověď na zákoníkovu otázku. Takže odpovědí na otázku učitele zákona je, že věčný život obdržíš, budeš-li zachovávat Tóru. Ježíšova odpověď je tedy pravověrná, Ježíš se hlásí k Zákonu, jeho učení ze Zákona vychází. Neříká tedy nic nového, co by nebylo zaslíbeno ve Starém zákoně.⁷³

⁶⁸ Srov. DOUGLAS, *Nový biblický slovník*, s. 1127.

⁶⁹ Srov. Tamtéž, s. 1127.

⁷⁰ Srov. MAREČEK, *Evangelium podle Lukáše*, s. 345.

⁷¹ JOHNSON, *Evangelium podle Lukáše*, s. 195.

⁷² Srov. MRÁZEK, *Lukášova podobenství*, s. 17.

⁷³ Srov. Tamtéž, s. 17.

Verš 27 – Zákoník cituje dvě přikázání z Tóry. První je citace textu z Deuteronomia. Je to text „Šema“, který měl pravověrný Žid povinnost dvakrát denně se modlit (Dt 6,5). Druhé je z Levitiku z tzv. Zákona svatosti (Lv 19,18). „Odpověď učitele Zákona je ve skutečnosti Ježíšovou odpovědí.“⁷⁴ Ježíš se tedy se svým protivníkem, přes všechny polemiky, shoduje na tom, co oba považují za nejdůležitější. A tím jsou dvě přikázání lásky, které Lukáš nepředkládá jako Ježíšův objev, se kterým by se zákoník pouze ztotožnil, ale něco, k čemu zákoník došel nezávisle na Ježíšovi.⁷⁵

Verš 28 – Ježíš zákoníkovu odpověď akceptuje, chválí ho a vyzývá ke konání. A říká, mu že výklad Písma není jen teorie, ale správně chápat Písmo znamená podle něho žít.⁷⁶ Zákoník, který chtěl Ježíše nachytat si sám „naběhl“ a dostává od něho výzvu, aby se sám tak choval.

Verš 29 – Zákoník se však chce obhájit, a protože „nechce vypadat jako někdo, kdo se hloupě ptá na něco, co sám ví a co je všem ostatním jasné“.⁷⁷ Dál Ježíše zkouší, aby dokázal, že dodržovat přikázání lásky k bližnímu je v podstatě nemožné.⁷⁸ Ve Starém zákoně byl za bližního považován nejen ten, kdo náležel k vyvolenému národu, nýbrž každý cizinec, který s ním žil. V Ježíšově době na území Izraele žilo mnoho cizinců: Řekové, Římané a Syřané. Proto byla otázka, kdo je můj „bližní“ velmi aktuální.⁷⁹ Za bližní byli v Ježíšově době považováni pouze cizinci, kteří se stali proselyty, tzn. že přijali obřízku nebo proselytský křest. Farizeové mezi své bližní nepočítali ani lidi, kteří

⁷⁴ MAREČEK, *Evangelium podle Lukáše*, s. 346.

⁷⁵ Srov. MRÁZEK, *Lukášova podobenství*, s. 18.

⁷⁶ Srov. MAREČEK, *Evangelium podle Lukáše*, s. 346.

⁷⁷ DAVID GOODING, *Lukášovo evangelium*, Praha: Návrat domu, 1994, s. 166.

⁷⁸ Srov. MÜLLER, *Evangelium sv. Lukáše*, s. 103.

⁷⁹ Srov. MAREČEK, *Evangelium podle Lukáše*, s. 347.

úzkostlivě nedodržovali jednotlivé požadavky Zákona, hříšníky a Samařany. Eseni za bližní považovali pouze příslušníky své komunity.

Verš 30 – Ježíš odpovídá podobenstvím, které dává příklad, jak se zachovat. „Jakýsi neznámý muž jde 30 km velmi nebezpečnou pustou cestou z horského města Jeruzaléma (800 m. n. m.) do Jericha, oázy v blízkosti Mrtvého moře (250 m. n. m.)“⁸⁰ a byl přepaden lupiči. Nic bližšího se nedovídáme. Zda to byl Žid (pravděpodobně ano) ani proč šel do Jericha. Pouze to, že po akci lupičů zůstal ležet polomrtvý a nutně potřeboval pomoc. „Slovo polomrtvý nás připravilo na to, že druhou polovinu dokoná lhostejný dav.“⁸¹

Verš 31 – Kněz zástupce chrámového kultu vážená osoba uviděl potřebného, zaregistroval ho, viděl, že potřebuje pomoc, že to není někdo, kdo jen odpočívá, a přesto se mu vyhnul. Často se spekuluje, že kněz spěchal do Jeruzaléma do chrámu na bohoslužby, že se nesměl rituálně znečistit, ale v řeckém textu Ježíš používá slovo „sestupoval“ tzn. že odcházel z Jeruzaléma, proto mu nic nebrání, aby pomohl, ale on se potřebnému vyhýbá.

Verš 32 – Levita, který přichází později, se zachovává podobně jako kněz. Levita také není jen tak nějaký člověk. Zase je to člověk pracovně spojený s chrámem. Dnešním jazykem bychom ho mohli přirovnat ke kostelníkovi nebo ministrantovi.⁸² Ani jeden z obou jmenovaných Ježíšem nespojil službu Bohu s láskou k bližnímu. Proč takto jednají, Ježíš nezmiňuje, ale jejich chybné jednání připravuje půdu pro vzorové jednání Samařana.

⁸⁰ Srov. MÜLLER, *Evangelium sv. Lukáše*, s. 103.

⁸¹ MRÁZEK, *Lukášova podobenství*, s. 24.

⁸² Srov. Tamtéž, s. 21.

Verš 33 – Podle tradičního rozdělení židů na: kněze, levity a ostatní Izraelity všichni posluchači očekávají, že třetí postavou bude obyčejný Izraelita.⁸³ Ale Ježíš posluchačům „vyráží dech“ a provokuje je, protože třetí postavou a tou, která pomůže, je Samařan. Samařané žili ve střední Palestině mezi Galilejí na severu a Judskem na jihu. Obyvatelé tohoto kraje byli etnikem vzniklým smíšením Izraelců s pohany.⁸⁴ Když asyrský král Sargon dobyl Severní království, odvlékl odtud původní obyvatelstvo a nahradil je kolonisty z Babylonu. V zemi se rozmnožila divoká zvěř a ta sužovala kolonisty. Ti to považovali za trest místního božstva, a proto žádali Sargona, aby jim poslal kněze, který by naučil ctít boha té země. Kněz se usídlil v Bethelu, ale nepodařilo se mu vymýtit pohanské zvyky. Tak vzniklo samaritánské náboženství. Při návratu Židů z exilu Samařani nabízeli pomoc při budování jeruzalemského chrámu. Židé odmítli a někteří Samařané se snažili za pomoci intrik překazit stavbu chrámu a hradeb. Samařané si postavili chrám na hoře Gerizím. Tak vznikla nenávisť mezi Židy a Samařany. V Ježíšově době žili Samařané a Židé vedle sebe „asi tak jako Srbové s Albánci v Kosovu. A Římané jsou zde tak trochu v roli mezinárodních mírových sil.“⁸⁵ Mezi Židy a Samařany bylo takové náboženské a národnostní nepřátelství, že Žid by opovržlivě odmítl číši studené vody, pokud by mu ji nabídl Samařan. A nazvat někoho Samařanem bylo urážkou. Kněz a levita zraněného uviděli a vyhnuli se, Samařan uviděl a smíloval se, byl pohnut soucitem.

Verš 34 – V tomto verši Ježíš důsledně popisuje Samařanovu pomoc potřebnému, což „bije do očí“ v kontrastu s úvodními verši

⁸³ Srov. MAREČEK, *Evangelium podle Lukáše*, s. 348.

⁸⁴ Srov. ADOLF NOVOTNÝ, *Biblický slovník*, svazek druhý R–Ž, Praha: Kalich 1992, s. 846.

⁸⁵ MRÁZEK, *Lukášova podobenství*, s. 22.

podobnosti. Samařan mohl zavolat pomoc a pořád by udělal více než jeho dva předchůdci. Ale on zraněného ošetřil, naložil na mezka (sám musí jít pěšky) a ještě ho v hostinci ošetřuje.

Verš 35 – Druhý den při odjezdu dává Samařan hostinskému dva denáry, aby se o raněného postaral. A ještě ho utvrzuje, že pokud bude stát péče více, tak až se bude vracet tak dluh doplatí. Jeden denár byla denní mzda nádeníka, což nám Ježíš říká v podobnosti o dělnících na vinici. Dva denáry mohly vystačit na dvoutýdenní živobytí.⁸⁶ Ze Samařanova jednání je patrné, že potřebného miloval jako sám sebe.

Verš 36 – Na závěr příběhu Ježíš pokládá otázku. Zatímco učitel zákona se na začátku perikopy „ptal na předmět lásky ‚Koho mám pokládat za svého bližního?‘, Ježíš se dotazuje na předmět lásky ‚Kdo jednal jako bližní?‘.“⁸⁷ Ježíš říká, abychom neuvažovali o tom, kdo je můj bližní, ale abychom jako bližní jednali.

Verš 37 – Zákoník odpovídá, že bližní je ten, kdo prokazuje milosrdenství. Pro přepadeného je bližní pouze ten jeden, který mu pomůže. Ježíš zákoníka nabádá, aby jednal také tak, tzn. aby byl někomu bližním.

3.1.3 Teologie podobnosti

Církevní otcové viděli v Samařanovi Krista, ale Ježíše bychom hlavně měli vidět v tom zraněném, bezbranném a bezejmenném ležícím u cesty,⁸⁸ který potřebuje pomoc. A na to by mohlo navázat podobnosti o posledním soudu v Matoušově evangeliu (Mt 25,31-46). „Pravým

⁸⁶ Srov. MAREČEK, *Evangelium podle Lukáše*, s. 349.

⁸⁷ Tamtéž, s. 349.

⁸⁸ Srov. MRÁZEK, *Lukášova podobnosti*, s. 25.

Božím učedníkem je ten, kdo konkrétně projevuje soucit ve svém každodenním jednání, a tak se stává bližním.“⁸⁹

3.2 PODOBENSTVÍ O BOHÁČI A STODOLÁCH (L 12,13-21)

¹³Někdo ze zástupu ho požádal: „Mistře, domluv mému bratru, ať se rozdělí se mnou o dědictví.“ ¹⁴Ježíš mu odpověděl: „Člověče, kdo mne ustanovil nad vámi soudcem nebo rozhodčím?“ ¹⁵A řekl jim: „Mějte se na pozoru před každou chamtivostí, neboť i když člověk má nadbytek, není jeho život zajištěn tím, co má.“ ¹⁶Pak jim pověděl toto podobenství: „Jednomu bohatému člověku se na polích hojně urodilo. ¹⁷Uvažoval o tom a říkal si: ‚Co budu dělat, když nemám kam složit svou úrodu?‘ ¹⁸Pak si řekl: ‚Tohle udělám: Zbořím stodoly, postavím větší a tam shromáždím všechno své obilí i ostatní zásoby ¹⁹a řeknu si: ‚Teď máš velké zásoby na mnoho let; klidně si žij, jez, pij, buď veselé mysli.‘ ²⁰Ale Bůh mu řekl: ‚Blázne! Ještě této noci si vyžádají tvou duši, a čím bude to, co jsi nashromáždil?‘ ²¹Tak je to s tím, kdo si hromadí poklady a není bohatý před Bohem.“

3.2.1 Kontext

Dvanáctá kapitola začíná zmínkou, že se kolem Ježíše shromáždil obrovský zástup, hrozilo dokonce, že se ušlapou. Ježíš, ale začíná hovořit ke svým učedníkům a varuje je před pokrytectvím, aby nejednali jako farizeové (L 12,1-3). A dále je povzbuzuje ke statečnému

⁸⁹ GIORGIO ZEVINI – PIER GIORDANO CABRA, *Lectio Divina na každý den v roce 15*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004, s. 46.

vyznání. Učedníci se nemají bát nepřátel, kteří omezují jejich působení (L 12,4-12). Po těchto promluvách k učedníkům vystupuje nějaký člověk ze zástupu a prosí Ježíše, aby zasáhl do jednoho rodinného sporu. Ježíš se tomu brání a vypráví podobenství o boháči a stodolách (L 12,13-21). Dále dvanáctá kapitola pokračuje Ježíšovou výzvou, aby si učedníci nedělali starost o živobytí a vzali si ponaučení od ptáků a květin. A radí jim, jak být bohatý před Bohem (L 12,22-34) a povzbuzuje je k bdělosti (L 12,35-40).

3.2.2 Výklad textu

Verš 13 – Ježíš je osloven nějakým bezejmenným člověkem, který ho žádá, aby zasáhl do rodinného sporu o dědictví. Tento člověk v Ježíšovi spatřuje židovského rabbiho znalce Zákona, což je patrné z oslovení „Mistře“. Kompetence učitelů zákona se netýkala jen teologických otázek, ale zákoníci radili také v právních sporech.⁹⁰ O problematice dělení majetku v Ježíšově době toho moc nevíme, protože máme velmi málo biblických textů, které by hovořily o tomto problému. Každopádně byla snaha vyhnout se dělení majetku. Pokud již k dělení muselo dojít, řešilo se to podle 21. kapitoly Deuteronomia. Prvorozený syn měl obdržet dvakrát více majetku než další synové. Podle toho se lze domnívat, že mladší bratr žádá Ježíše, aby napomenul jeho staršího sourozence k vyplacení podílů.⁹¹ Namísto toho nechává otcovské dědictví nerozdělené, čímž mladšího bratra nutí, „aby s ním i nadále zůstal žít ve stejné rodině.“⁹²

⁹⁰ Srov. MAREČEK, *Evangelium podle Lukáše*, s. 383.

⁹¹ Srov. Tamtéž, s. 383.

⁹² RANIERO CANTALAMESSA, *Slovo a život C*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009, s. 257.

Verš 14 – Ježíšova reakce je překvapující. Proč žadatele odmítá, proč „nedá za pravdu jednomu nebo druhému nebo neřekne nějakou šalamounskou odpověď, která by převezla oba.“⁹³ Na Ježíšovo odmítnutí se můžeme podívat ze tří důvodů. Prvním důvodem je to, co tazatele k této otázce vede, a to je jen jeho vlastní zájem. Ježíše potřebuje jen k naplnění vlastního cíle, a to je získat majetek. Smyslem života, ale není majetek, i když si to žadatel myslí.⁹⁴ Druhým důvodem je, že Ježíš nepřišel dělat majetkového soudce, ale zvěstovat Boží království.⁹⁵ Třetím důvodem může být, že Lukáš ví, komu evangelium píše, a tímto varuje představené obce, aby si dávali pozor na světské a politické funkce.⁹⁶

Verš 15 – Ježíš využívá situaci, obrací se na ty, kteří se zúčastnili sporu s mužem, a varuje před chamtivostí. Naznačuje, že spor o dědictví má počátek v chamtivosti. Chamtivý člověk je ten, který se nespokojí s tím, co má, ale chce stále víc. V novozákonních seznamech neřestí se objevuje na předních místech. Židé ji označovali za hlavní neřest pohanů, vedle smilstva a modloslužby. Ježíš dobře věděl, že z chamtivosti vyrůstají všechny neřestí, „že je to vlastně rafinovaná modloslužba, neboť takováto nešťastná mentalita v sobě zahrnuje důvěryplné spoléhání se na majetek, který tak zabírá místo, jež patří Bohu.“⁹⁷ Chamtivost je vrcholem pošetilosti, což dokládá následující podobenství.

Verš 16 – Komu Ježíš následující podobenství vypráví, není jisté. Možná se obrací k bratrům, kteří vedli spor o dědictví nebo k celému

⁹³ MRÁZEK, *Lukášova podobenství*, s. 28.

⁹⁴ Srov. MÁNEK, *Ježíšova podobenství*, s. 155.

⁹⁵ Srov. MAREČEK, *Evangelium podle Lukáše*, s. 383.

⁹⁶ Srov. MÜLLER, *Evangelium sv. Lukáše*, s. 114.

⁹⁷ ENZO BIANCHI, *Hlásej slovo C*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2012, s. 105.

zástupu, který byl pravděpodobně přítomen. Vypráví podobenství o bohatém sedlákovi, který měl velkou úrodu. Více jej nepopisuje, takže nevíme, jak byl stár, zda byl ženatý, ani úroda není číselně vyjádřena.⁹⁸ Pravděpodobně měl všeho dostatek již před nečekanou úrodou, ale je rád, že má ještě víc. Ježíš se nezmiňuje, jak k majetku přišel, ani zda mu hojnou úrodu daroval Bůh, ale pravděpodobně se jednalo o poctivého člověka, který neudělal nic špatně, nikomu neublížil.⁹⁹ Lukáš říká, že hlavní postava příběhu je „boháč“, což je pro něho znamená „záporný hrdina.“¹⁰⁰

Verš 17 – Větší bohatství znamená větší starosti. Úrody je tak moc, že není možné ji uskladnit. Boháč v samomluvě uvažuje, co bude dělat. Jedná se o zcela racionální uvažování. To, že mluví sám se sebou je u Lukáše běžný způsob, kterým charakterizuje postavu.¹⁰¹ A v podobenstvích ho používá opakovaně.

Verš 18 – Ve svém uvažování dojde k tomu, že zbourá své stodoly a postaví větší. V pravém slova smyslu se jedná o víceúčelové prostory pro uskladnění zásob.¹⁰² Ani v tomto rozhodnutí nenajdeme nic, co bychom mu mohli vytknout. Proti sedlákovi jednání se nedá nic namítat, přesto je jeho uvažování zavrženíhodné.

Verš 19 – Sedlák pokračuje v samomluvě, ale tady jeho vnitřní dialog začíná být podezřelý, protože je velmi sebestředný. Radí se jen sám se sebou nikoli s Bohem.¹⁰³ Zabývá se jen svým sobeckým „já“ a svým majetkem. Nepotřebuje nikoho jiného, ani Boha.¹⁰⁴ Je si velmi jistý.

⁹⁸ Srov. MÁNEK, *Ježíšova podobenství*, s. 156.

⁹⁹ Srov. MRÁZEK, *Lukášova podobenství*, s. 29.

¹⁰⁰ Srov. JOHNSON, *Evangelium podle Lukáše*, s. 219.

¹⁰¹ Srov. MRÁZEK, *Lukášova podobenství*, s. 29.

¹⁰² Srov. MAREČEK, *Evangelium podle Lukáše*, s. 384.

¹⁰³ Srov. MÁNEK, *Ježíšova podobenství*, s. 156.

¹⁰⁴ Srov. MAREČEK, *Evangelium podle Lukáše*, s. 384.

Těší se na svůj budoucí požitkářský život, ale co bude po smrti, ho vůbec nezajímá.¹⁰⁵ Toto je jednání těch, kteří zapomněli na Boha.

Verš 20 – Do boháčova uvažování však náhle vstupuje Bůh, čímž je toto podobenství výjimečné. Protože je nezvyklé, aby v podobenstvích vystupoval Bůh, ten bývá v podobenstvích označen jako hospodář, král nebo otec. Bůh označuje boháče výrazem „blázne“, protože se velmi mýlí a nechápe, že za svůj život a za své bohatství vděčí Bohu. Oslovení „blázne“ staví boháče na roveň svévolníků, kteří se domnívají, že Bůh nevidí jejich zlé skutky.¹⁰⁶ Boháč je blázen, protože není bohatý před Bohem. Co znamená být bohatý před Bohem, Lukáš popisuje hned v následující perikopě. Učedník si má strážat poklad v nebi, mít měšec, který se nerozpadne.¹⁰⁷ Po oslovení Bůh pokračuje a říká, že boháčův život si ještě dnes v noci vyžádají. Kdo si vyžádá boháčovu duši, není řečeno, ale Bůh to není. Bůh boháče nezabije, ani ho neodsuzuje k smrti, dokonce mu ani smrtí nevyhrožuje. Jen mu říká, že se na něj v noci chystají.¹⁰⁸ Pravděpodobně jde o anděly smrti. Boží otázka, co bude s jeho majetkem, není adresována jen boháči. Adresátem této otázky je muž, který na začátku prosil Ježíše o pomoc.

Verš 21 – Ježíš perikopu uzavírá, že takhle končí každý, kdo není bohatý před Bohem. Majetek jsme dostali proto, abychom na tomto světě mohli žít, ale také abychom se mohli stát bohatými před Bohem, protože jen tak můžeme naše pomíjející a hmotné hodnoty změnit v hodnoty věčné.¹⁰⁹

¹⁰⁵ Srov. MÜLLER, *Evangelium sv. Lukáše*, s. 114.

¹⁰⁶ Srov. MAREČEK, *Evangelium podle Lukáše*, s. 384.

¹⁰⁷ Srov. CANTALAMESSA, *Slovo a život C*, s. 257.

¹⁰⁸ Srov. MRÁZEK, *Lukášova podobenství*, s. 30 a 32.

¹⁰⁹ Srov. GOODING, *Lukášovo evangelium*, s. 197.

3.2.3 Teologie podobenství

V tomto podobenství proti sobě stojí dnešek a budoucnost a připravenost a nepřipravenost, ale v zajímavém paradoxu. „Boháč myslí na budoucnost. Prakticky nedělá nic jiného, než zařizuje budoucnost a Bůh mu vyčte: měl jsi myslet na dnešek. Jeho připravenost se ukáže totální nepřipraveností.“¹¹⁰ „Příběh je nadto výjimečný i tím, že je jedním z příkladů „individuální eschatologie“, kterou má Lukáš jako jediný ze synoptiků vedle „eschatologie Božího království“.“¹¹¹

3.3 PODOBENSTVÍ O BOHÁČI A LAZAROVÍ (L 16,19-31)

¹⁹Byl jeden bohatý člověk, nádherně a vybraně se strojí a den co den skvěle hodoval. ²⁰U vrat jeho domu lehával nějaký chudák, jménem Lazar, plný vředů, ²¹a toužil nasytit se aspoň tím, co spadlo ze stolu toho boháče; dokonce přibíhali psi a olizovali jeho vředy. ²²I umřel ten chudák a andělé ho přenesli k Abrahamovi; zemřel i ten boháč a byl pohřben. ²³A když v pekle pozdvihl v mukách oči, uviděl v dáli Abrahama a u něho Lazara. ²⁴Tu zvolal: „Otče Abrahame, smiluj se nade mnou a pošli Lazara, ať omočí aspoň špičku prstu ve vodě a svlaží mé rty, neboť se trápím v tomto plameni.“ ²⁵Abraham řekl: „Synu, vzpomeň si, že se ti dostalo všeho dobrého už za tvého života, a Lazarovi naopak všeho zlého. Nyní on se tu raduje, a ty trpíš. ²⁶A nad to vše jest mezi námi a vámi veliká propast, takže nikdo – i kdyby chtěl – nemůže přejít odtud k vám ani překročit od vás k nám.“ ²⁷Řekl: „Prosím tě tedy, otče, pošli jej do mého rodného domu, ²⁸neboť mám pět bratrů, ať je varuje,

¹¹⁰ MRÁZEK, *Lukášova podobenství*, s. 32.

¹¹¹ MÜLLER, *Evangelium sv. Lukáše*, s. 115.

aby také oni nepřišli do tohoto místa muk.²⁹ Ale Abraham mu odpověděl: „Mají Mojžíše a Proroky, ať je poslouchají!“³⁰ On řekl: „Ne tak, otče Abrahame, ale přijde-li k nim někdo z mrtvých, budou činit pokání.“³¹ Řekl mu: „Neposlouchají-li Mojžíše a Proroky, nedají se přesvědčit, ani kdyby někdo vstal z mrtvých.““

3.3.1 Kontext

V předchozích kapitolách se Ježíš svými slovy obrací na farizeje a učitele Zákona od šestnácté kapitoly se obrací na své učedníky a poučuje je o majetku, o požadavcích zákona a o jejich soužití. Šestnáctá kapitola začíná podobenstvím o nepoctivém správci (L 16,1-9), kde Ježíš říká, že osoby, které se řídí světskými hodnotami, jsou chytřejší než synové světla, tedy křesťané. A pokračuje výzvami, aby učedníci věrně spravovali svěřený majetek (L 16,10-13). Dále reaguje na posměch farizeu a následující perikopy šestnácté kapitoly jsou odpovědí na tyto útoky.¹¹² Na výrok o rozluce (L 16,18) bezprostředně navazuje příkladové vyprávění o nebezpečí bohatství (L 16,19-31). Po této perikopě následují čtyři Ježíšovy výroky. První varuje učedníky, aby druhé nepohoršovali (L 17,1-3a). Druhý vyžaduje odpouštění (L 17,3b-4). Třetí mluví o síle víry (L 17,5-6). Čtvrtý hovoří o postavení služebníka, učedník nemá vyžadovat vděčnost, když udělá to, co je mu nařízeno (L 17,7-10). Těmito Ježíšovými výroky končí jeho poučování ohledně majetku.

¹¹² Srov. JOHNSON, *Evangelium podle Lukáše*, s. 271.

3.3.2 Výklad textu

Verš 19 – Na začátku podobenství nám Ježíš představuje dvě postavy, které jsou velmi rozdílné. Jeden z nich je velmi bohatý. Bohatí lidé jsou většinou v Písmu pojmenováni, zatímco chudí jsou bezejmenní, ale tady je to naopak.¹¹³ Stejně jako boháč v předchozím příkladovém vyprávění ani tento boháč není zrovna sympatickou postavou. Sice neznáme jeho jméno, ale je popsán způsob jeho života. Nádherně a vybraně se oblékal. Odíval se do purpuru a kmentu, což je královský oděv. Purpur je ozdobný šat červené barvy, později byl v Římě a v Byzantské říši určen jen pro císaře, a kment je obzvláště jemná látka. Oblékal se velmi luxusně, dnešním jazykem bychom mohli říci „značkově“. Denně pořádá hostiny a „užívá si“; jedná se o totožné slovo, které používá Ježíš v podobenství o boháči a stodolách, kde boháč říká své duši: „Jez, pij a uživej si!“¹¹⁴ Nic bližšího se o boháči nedozvídáme. Ježíš o něm neříká nic výslovně negativního, např. že by byl nepoctivý nebo žil nevázaně.¹¹⁵ Protože své vyprávění zaměřuje na něco jiného, a to je na nespravedlivé využívání bohatství, to je ten hlavní boháčův problém.¹¹⁶

Verš 20 – Hned následující verše nám představují neuvěřitelný kontrast. Ježíš popisuje jednoho chudého a na rozdíl od boháče ho popisuje dosti obšírně. Chudák se jmenuje Lazar, což je „zkratka jména Eleazar, které znamená ‚Bůh pomáhá‘“.¹¹⁷ Toto jméno není zvoleno náhodně, protože mu může pomoci jenom Bůh. Přestože si jej lidé nevšímají, Bůh o jeho trápení ví. Lazar je žebrák, který leží před vraty boháče. Boháč o Lazarovi musel vědět a zřejmě by nic nenamítal, kdyby mu někdo dal

¹¹³ Srov. MÁNEK, *Ježíšova podobenství*, s. 182.

¹¹⁴ Srov. MRÁZEK, *Lukášova podobenství*, s. 109.

¹¹⁵ Srov. MAREČEK, *Evangelium podle Lukáše*, s. 455.

¹¹⁶ Srov. CANTALAMESSA, *Slovo a život C*, s. 305.

¹¹⁷ MÁNEK, *Ježíšova podobenství*, s. 182.

zbytky z jeho stolu, ale sám to nenařídil.¹¹⁸ Ježíš Lazara popisuje jako osobu upoutanou na lůžko a tím poukazuje na jeho bezmocnost. Aby jeho trápení nebylo málo má ke všemu ještě vředy. Tím se podobá Jobovi a stejně jako „zbožní“ Jobovi přátelé si o něm mysleli, že jej Bůh za něco trestá. Tak také u Lazara vředy vzbuzovaly dojem trestu.¹¹⁹ Naproti tomu o boháči by si mohli myslet, že mu Bůh žehná.

Verš 21 – Lazar toužil alespoň po zbytcích ze stolu boháče, kterými by zahnal hlad, ale nic nedostal. Zmínka o psech je víceznačná. Není jasné, zda se o nich mluví v kladném či záporném smyslu. Podle Levitiků (11,27) jsou nečistými zvířaty, a to mohlo znamenat další znak vyvržení. V kladném smyslu byli psi soucitnější a pokoušeli se Lazarovi ulevit v bolesti. Každopádně dělali Lazarovi společnost a na rozdíl od boháče si ho všimli.

Verš 22 – Lazar umřel a byl anděly odnesen do nebe „do Abrahamova klína“, což znamená na čestné místo vedle Abraháma.¹²⁰ Zemřel také boháč a v jeho případě se zmiňuje i pohřeb. „Naproti tomu se nezmiňuje, že by se kvůli němu obtěžovali andělé.“¹²¹

Verš 23 – Nastává velká změna poměrů. Lazar je v Abrahamově náručí a boháč trpí v říši mrtvých. Ježíš nemluví ani o soudu ani nevyslovuje nějakou kritiku jen tak mimochodem prohlásí, že boháč trpí v pekle.¹²² Boháčův hřích byl, že neplnil největší přikázání. Nemiloval bližního jako sám sebe. Vinu nemáme jen tehdy, když jednáme špatně, ale také tehdy, když přehlídíme potřeby druhých.¹²³ Když v utrpení boháč pozvedne oči, vidí v dálce Abraháma a Lazara. „V pozdním judaismu

¹¹⁸ Srov. MÁNEK, *Ježíšova podobenství*, s. 183.

¹¹⁹ Srov. MRÁZEK, *Lukášova podobenství*, s. 110.

¹²⁰ Srov. MAREČEK, *Evangelium podle Lukáše*, s. 456.

¹²¹ MRÁZEK, *Lukášova podobenství*, s. 111.

¹²² Srov. Tamtéž, s. 111.

¹²³ Srov. MÁNEK, *Ježíšova podobenství*, s. 183.

byla běžná představa, že spravedliví a zlí se ve stavu po smrti vzájemně vidí.“¹²⁴

Verš 24 – Boháč zdvořile žádá Abrahama, aby mu Lazar posloužil. Oslovuje Abrahama „otče“ tím se odvolává na svůj původ a prosí ho o smilování. Lazara pořád považuje za méněcenného a žádá, aby mu posloužil. Teprve ve chvíli, když si s Lazarem vyměnili úděly, se mu otevřely oči a Lazara „vidí“ a prosí, aby mu poskytl úlevu.¹²⁵ Touží alespoň po svlažení rtu. Jeho touha odkazuje na Lazarovu touhu po zbytcích z boháčova stolu. „Skutečnost, že bezbožník trpí žízni v říši smrti, tvoří součást tradičních představ o trestu. Z líčení se lze snad domnívat, že neutišitelná touha je známkou věčného trestu.“¹²⁶

Verš 25 – Abraham boháčovi odpovídá. Oslovuje ho „synu“, doslova „dítě“, nezříká se ho, uznává, že je členem jeho rodu, avšak ani tohle privilegium nemůže změnit jeho osud.¹²⁷ Abraham boháčovi připomíná, že dobře se měl již ve svém pozemském životě a připomíná mu také, jaký život měl Lazar. „Lukášovo téma božského zvratu je zde rozvinuto jako individuální eschatologie: ‚mít se dobře za živa‘ stojí proti ‚zakoušet muka‘. Naopak ‚zlo‘, které zakoušel Lazar, je nyní nahrazeno větou ‚nyní však on je zde potěšován‘.“¹²⁸ Tím, co zakouší boháč a Lazar v posmrtném životě nám Ježíš říká, co máme dělat za svého pozemského života. Pokud nechceme dopadnout jako boháč, musíme konat dobro a prokazovat milosrdenství. Ti, kteří neprokazují milosrdenství v tomto životě, nemůžou očekávat milosrdenství po smrti.¹²⁹

¹²⁴ MÁNEK, *Ježíšova podobenství*, s. 184.

¹²⁵ Srov. ZEVINI – CABRA, *Lectio Divina na každý den v roce 3*, s. 133.

¹²⁶ MAREČEK, *Evangelium podle Lukáše*, s. 457.

¹²⁷ Srov. Tamtéž, s. 457.

¹²⁸ JOHNSON, *Evangelium podle Lukáše*, s. 271.

¹²⁹ Srov. MAREČEK, *Evangelium podle Lukáše*, s. 457.

Verš 26 – Abraham pokračuje ve výčtu, proč není možné boháčovi ulehčit v utrpení. Druhým důvodem je veliká propast mezi těmi, kdo jsou odměněni a těmi, kdo jsou potrestáni. Tady se nám opět nabízejí dvě možné vysvětlení. První výklad objasňuje, že posmrtný stav boháče i Lazara je trvalý.¹³⁰ Druhý výklad kritizuje společenská klišé „Abraham tady opakuje ta tuctová klišé, která bychom nejspíš slyšeli od boháče, dokud byl naživu. O tom, jak mezi společenskými vrstvami je vlastně nepřekonatelná propast, kterou člověk ani nemůže překročit, ani kdyby měl sebevětší dobrou vůli. Ten zdola prostě nemůže mezi nás nahoru a ten shora nemůže dolu, mezi nimi je společenská propast.“¹³¹ S tím se nedá nic dělat holt někdo je bohatý a někdo chudý to je jeho úděl, tak je to na světě zařízené, a proto nemá smysl někomu pomáhat, protože to je proti „jeho údělu“. Tato klišé musel Ježíš i jeho posluchači mnohokrát slyšet kolem sebe, pravděpodobně s nimi také někteří z Ježíšových posluchačů souhlasili. To je také jediný boháčův hřích, o kterém se Ježíš zmiňuje. Boháč nepřekonal propast, která byla mezi ním a Lazarem. Na rozdíl od Lazara on ji překonat mohl.

Podle některých exegetů tímto veršem podobenství končí. Ježíš pravděpodobně toto podobenství parafrázoval z jiného posluchačům zřejmě známého příběhu. A právě dvacátým sedmým veršem Ježíš začíná podobenství přetvářet k obrazu svému a dává mu nový význam.¹³²

¹³⁰ Srov. MAREČEK, *Evangelium podle Lukáše*, s. 457.

¹³¹ MRÁZEK, *Lukášova podobenství*, s. 112.

¹³² Tamtéž, s. 113.

Verše 27 a 28 – Boháč předkládá Abrahamovi druhou prosbu. Přestává myslet jen na sebe. Nechce, aby jeho bratři dopadli jako on. Opět chce použít Lazara jako služebníka. Lazar má bratry varovat a povzbudit je ke změně života.

Verš 29 – Druhá boháčova prosba je rovněž zamítnuta. Proč by měl někdo vystupovat ze záhrobí, když všechno, co by Lazar vyřídil je napsáno u Mojžíše a proroků. Zákon v pojetí tohoto podobenství obsahuje všechny důležité doporučení pro život. Mluví se tam o soucitu i odmítnutí luxusu.¹³³ Pokyny, které Bůh dal skrze Mojžíše a proroky stačí všem lidem, a proto musí stačit i boháčovým bratrům.¹³⁴

Verš 30 – Boháč se nevzdává a dále Abrahamovi namítá, že pokud k bratrům přijde někdo ze záhrobí, pak začnou činit pokání. Na první pohled se zdá, že tady je narážka na povelikonoční víru, ale tento motiv se objevuje již ve Starém zákoně. Některé texty hovoří o zemřelých, kteří kontaktují živé převážně skrze sny.¹³⁵

Verš 31 – Abraham namítá, že ten, kdo nežije podle Zákona, tak toho nepřesvědčí ani to, když někdo vstane z mrtvých. Naznačuje, že situace boháčových bratrů je beznadějná, protože svým bezstarostným životem odmítají Zákon i Proroky stejně jako on.¹³⁶ Abrahamova narážka může také znamenat, že jestliže lidé neuvěří v Ježíše jako Mesiáše pomocí Zákona a Proroků, neuvěří tomu ani, když uslyší, že vstal z mrtvých. Boháčův požadavek zázraku představuje nevěru v Boží slovo.¹³⁷

¹³³ Srov. MÁNEK, *Ježíšova podobenství*, s. 185.

¹³⁴ Srov. MÜLLER, *Evangelium sv. Lukáše*, s. 133.

¹³⁵ Srov. MAREČEK, *Evangelium podle Lukáše*, s. 458.

¹³⁶ Srov. JOHNSON, *Evangelium podle Lukáše*, s. 274.

¹³⁷ Srov. MAREČEK, *Evangelium podle Lukáše*, s. 458.

3.3.3 Teologie podobenství

Podobenství o boháči a Lazarovi má velice blízké paralely. Mezi okolními národy existovala řada příběhů, které se zabývaly vztahem údělu v tomto životě a tomu, co následuje po smrti.¹³⁸ S velkou jistotou můžeme říci, že toto podobenství není Ježíšův originál.¹³⁹

Toto podobenství má dva vrcholy. „První část podobenství názorně objasňuje blahoslavenství chudých a běda bohatým, zatímco druhá část slouží jako ilustrace odmítnutí požadavku znamení.“¹⁴⁰ Podobenství odkazuje na Mojžíše a Proroky, čímž se spojuje s předešlými odpověďmi farizeům. Obsahem podobenství je naděje, že na konci času při posledním soudu dojde k vyrovnání mezi chudými a bohatými.¹⁴¹

Toto podobenství by mohlo svádět k tomu, že je dobré prožít život v bídě a utrpení, protože to je to, co člověku před Bohem pomůže. Společnost by proti bídě a utrpení neměla bojovat a církve by měla trpícího člověka jen utěšovat budoucím nebeským odpočínutím.¹⁴² Tato myšlenka, ale není cílem podobenství a myslet si to je rozhodně špatně. Cílem podobenství je ukázat, že nevšímavost k utrpení bližního je velký hřích, který může člověka přivést až k zatracení.

3.4 PODOBENSTVÍ O FARIZEU A CELNÍKOVI (L 18,9-14)

„⁹O těch, kteří si na sobě zakládali, že jsou spravedliví, a ostatními pohrdali, řekl toto podobenství: ¹⁰„Dva muži vstoupili do chrámu, aby

¹³⁸ Srov. MÁNEK, *Ježíšova podobenství*, s. 181.

¹³⁹ Srov. MRÁZEK, *Lukášova podobenství*, s. 107.

¹⁴⁰ MAREČEK, *Evangelium podle Lukáše*, s. 455.

¹⁴¹ Srov. MÜLLER, *Evangelium sv. Lukáše*, s. 133.

¹⁴² Srov. MÁNEK, *Ježíšova podobenství*, s. 185.

se modlili; jeden byl farizeus, druhý celník. ¹¹Farizeus se postavil a takto se sám u sebe modlil: „Bože, děkuji ti, že nejsem jako ostatní lidé, vyděrači, nepoctivci, cizoložníci, nebo i jako tento celník. ¹²Postím se dvakrát za týden a dávám desátky ze všeho, co získám.“ ¹³Avšak celník stál docela vzadu a neodvážil se ani oči k nebi pozdvihnout; bil se do prsou a říkal: „Bože, slituj se nade mnou hříšným.“ ¹⁴Pravím vám, že ten celník se vrátil ospravedlněn do svého domu, a ne farizeus. Neboť každý, kdo se povyšuje, bude ponížěn, a kdo se poníží, bude povýšen.“

3.4.1 Kontext

Po Ježíšově eschatologické řeči následují dvě podobenství. První je o soudci a vdově (L 18,1-8). Ježíš se jím obrací na učedníky a ubezpečuje je, že vytrvalá modlitba bude vyslyšena. Druhé podobenství je čtvrtým příkladovým vyprávěním a Lukáš v něm pokračuje s tématem modlitby (L 18,9-14). Po tomto příkladovém vyprávění následuje vyprávění o Ježíšově vztahu k dětem (L 18,15-17). Učedník je Božím dítětem, a tak by měl přistupovat k Bohu s prázdnýma rukama, do kterých může přijmout jeho milost. Učedník, který se poníží, bude povýšen do Božího království. Lukáš volně navazuje na podobenství o farizeji a celníkovi následujícím poučným rozhovorem o bohatství a následování Ježíše (L 18,18-27).

3.4.2 Výklad textu

Verš 9 – Ježíš podobenství vypráví těm, kdo mají o sobě velké mínění a na základě toho ostatními pohrdají. Pohrdání druhými stojí v kontextu

Ježíšova hledání a zachraňování ztracených.¹⁴³ Nejspíš se jednalo o širší okruh lidí, nejen o farizeje. „Pro lidi je velice snadné (zvláště pokud trpí nějakou křivdu, ale i bez toho) považovat se za nevinné a dobré a brát za samozřejmost, že zlí a bezbožní jsou ti druzí. Proto musíme sledovat, jaké postavení zaujímáme před Bohem v modlitbách; jestliže naše vytrvalost v modlitbě ukazuje, co si myslíme o Božím charakteru, naše modlitby také odhalují, aniž bychom si to vždy uvědomovali, co si myslíme o sobě.“¹⁴⁴

Verš 10 – Podobenství začíná tím, že dva muži vstoupili do chrámu, aby se modlili. Jeden byl farizeus.

Po návratu Židů z Babylonského exilu se vůdčí osobou stal kněz Ezdráš. V jeho díle pokračovali učitelé, jejichž snahou bylo zvládnout učení Zákona do nejmenších podrobností. Tito učitelé, byli ve 2. století před Kristem nazváni Chaside, tzn. Boží věrní. Farizeové se jim začalo říkat až v době vlády hasmoneovců.¹⁴⁵ Za vlády Alexandry Salome je jim svěřená vláda a od té chvíle mají v Sanhedrinu vedoucí úlohu. Většina farizeů pocházela z prostého lidu, a proto jim vždy záleželo na zájmech veřejnosti a snažili se, aby pro ně byl Zákon snesitelnější.¹⁴⁶ Farizeové trvali na tom, že existuje jediný Bůh-Jahve, že Izrael je jeho vyvoleným národem a Tóra (Zákon) je absolutní autoritou. Velký důraz kladli na etiku a její pravidla dodržovali mnohem více než většina jejich současníků. Také pro ně bylo velmi důležité odevzdávat desátky, protože to považovali za věrnost Hospodinu. Farizeus byl příkladem pravé zbožnosti.

¹⁴³ Srov. PETR POKORNÝ, *Vznešený Teofile*, Třebenice: Mlýn 1998, s. 84.

¹⁴⁴ GOODING, *Lukášovo evangelium*, s. 242.

¹⁴⁵ Srov. DOUGLAS, *Nový biblický slovník*, s. 245.

¹⁴⁶ Srov. Tamtéž, s. 246.

Druhým mužem, který vešel do chrámu, aby se modlil, byl celník. Celník byl „člověk zaměstnaný ve veřejné důchodkové službě, byl členem družstva, které pronajímalo od římské vlády právo vybírat nepřímé daně, poplatky a cla v římských provinciích.“¹⁴⁷ Aby ho lidé nemohli podvádět, musel se umět vyznat v lidech a znát jejich zvyky.¹⁴⁸ Jejich nepoctivé praktiky, jak nám dokládá Jan Křtitel a Zacheus, z nich, ale učinily opovrhované a nenáviděné osoby.¹⁴⁹ Zbožní Židé je považovali za nečisté kvůli jejich kontaktům s pohany a také proto, že pracovali i o sabatu. Rabíni dokonce zakazovali svým žákům s takovými lidmi jíst. To všechno vedlo k tomu, že celník se stal synonymem pro hříšníka. Celník se nikdy nemohl stát farizejem.

Farizeova modlitba v chrámě nebyla něčím neobvyklým. Někteří farizeové se v chrámu modlili až sedmkrát za den. Chrám byl pro ně „druhým domovem“. Naopak celník v chrámu to bylo něco mimořádného.¹⁵⁰ „Společný příchod obou dvou do chrámu může být dán časem modlitby a oběti, tj. může mít za pozadí ranní modlitbu kolem 9. hodiny nebo večerní modlitbu kolem 15. hodiny.“¹⁵¹ Nicméně Žid se v chrámu mohl modlit kdykoli během dne. Běžné bylo také modlení se na hlas.

Verš 11 – Farizeus se modlí ve stoje a modlí se velmi sebejistě. Kde přesně v chrámu stál, není řečeno, pravděpodobně v přední části nádvoří Izraele. Farizeus se modlí „sám u sebe“ to může „znamenat, že stál o samotě nebo že se modlil potichu. Poněvadž však tehdy tiché modlení nebylo obvyklé, je druhá možnost málo pravděpodobná. Také

¹⁴⁷ NOVOTNÝ, *Biblický slovník*, svazek první A–P, s. 89.

¹⁴⁸ Srov. DOUGLAS, *Nový biblický slovník*, s. 1104.

¹⁴⁹ Srov. Tamtéž, s. 1104

¹⁵⁰ Srov. MÁNEK, *Ježíšova podobenství*, s. 195.

¹⁵¹ MAREČEK, *Evangelium podle Lukáše*, s. 482.

to může znamenat, že se modlil sám, anebo že se modlil k sobě, že to tedy nebyla skutečná modlitba, nýbrž samomluva s tendencí k sebezbožnění.¹⁵² Farizeus se při modlitbě nesměruje k Bohu, ale rozhlíží se kolem sebe a vychloubá se, že není jako ti ostatní. Jeho modlitba není jen vychloubáčná, ale z kontextu vyprávění vyplývá, že je i falešná.¹⁵³ Jeho vychloubání dosahuje vrcholu, když se začne srovnávat s přítomným celníkem.¹⁵⁴ Pro Ježíšovy posluchače, ale farizeova modlitba nebyla vůbec pokrytecká. Byla to děkovaná modlitba, za to, že ho Bůh vede. Farizeus důsledně dodržoval náboženské a mravní předpisy a zřetelně se odlišoval od nepoctivých a neodpovědných lidí. V očích Ježíšových posluchačů byl jeho život v pořádku.¹⁵⁵

Verš 12 – Poté co se farizeus porovnal s ostatními a došel k závěru, že je lepší člověk začíná Bohu vypočítávat, co všechno pro něj dělá. Nejenom že dodržuje Zákon, ale on dělá mnohem víc. A vyjmenovává dvě činnosti, půst a odevzdávání desátků, tyto činnosti jsou běžnou farizejskou praxí v Ježíšově době.¹⁵⁶ Starý zákon předepisoval jeden den půstu v roce pro den smíření a možná pro některé další příležitosti, ale on se postí dvakrát týdně, v pondělí a ve čtvrtek, pravděpodobně za hříchy lidu. Postit se dvakrát v týdnu nebylo vůbec snadné, protože při půstu se člověk zříkal také nápojů, což při letních vedrech v Palestině znamenalo velké odříkání.¹⁵⁷ Druhým příkladem je, že odevzdává desátky ze všeho. „Mojžíšův zákon předepisoval desátek z veškeré úrody setby, obilí, moštu, oleje i prvorozených kusů skotu a bravu.“¹⁵⁸

¹⁵² POKORNÝ, *Vznešený Teofile*, s. 85.

¹⁵³ Srov. JOHNSON, *Evangelium podle Lukáše*, s. 289.

¹⁵⁴ Srov. MAREČEK, *Evangelium podle Lukáše*, s. 483.

¹⁵⁵ Srov. MÁNEK, *Ježíšova podobenství*, s. 196.

¹⁵⁶ Srov. MAREČEK, *Evangelium podle Lukáše*, s. 483.

¹⁵⁷ Srov. MÁNEK, *Ježíšova podobenství*, s. 196.

¹⁵⁸ MAREČEK, *Evangelium podle Lukáše*, s. 484.

Farizej jde ještě dál a desátek odevzdává ze všech produktů i ze zboží koupeného na tržišti, ze kterého už byl desátek odveden. Zajímavé je, že farizeus nepřipomíná žádné skutky milosrdenství, přestože ty patřili k povinnostem farizeu.

Verš 13 – V ostrém kontrastu je chování a modlitba celníka. Celník se nemá čím pochlubit, nemá nic, čím by Boha a lidi „oslnil“.¹⁵⁹ Stojí docela vzadu, pravděpodobně na okraji nádvoří Izraele. Lukáš celníkovu pokoru popsal čtyřmi aspekty. Celník stojí opodál, má sklopené oči, bije se v prsa a prosí o smilování.¹⁶⁰ Celník je ostýchavý a nesmělý, považuje se za nehodného na Boha pohlédnout. Obvyklý postoj při modlitbě „je stání s pozvednutýma očima a zvednutýma rukama. Bití se do prsou bylo znamením krajní sklíčenosti a kajícínosti.“¹⁶¹ Celník stojí před Bohem v pravdě, je si vědom své viny. Souhlasí s farizejem, že je hříšník a že potřebuje Boží pomoc. Uvědomuje si, že jedině ten, kdo má zkroušené a pokorné srdce, kdo si je vědom své nedostatečnosti se může postavit před Boha, protože jen pokorná modlitba proniká až do oblak.¹⁶²

Verš 14 – Ježíš šokuje své posluchače a prohlašuje, že ospravedlněn je celník, který uznává svou hříšnost. Celníkovi je odpuštěno, přestože nekonal pokání. V Ježíšově době panovalo přesvědčení, že nikdo nemůže dosáhnout na odpuštění jen na základě své modlitby. Dosáhnout odpuštění je možné jen pokud člověk koná pokání. Aby celník došel odpuštění, musel by zanechat své práce a musel by odškodnit ty, které podvedl a k tomu přidat pětinu na vrh.¹⁶³ Celníkovi je odpuštěno pro jeho vnitřní zkroušenost. Naproti tomu

¹⁵⁹ Srov. MÜLLER, *Evangelium sv. Lukáše*, s. 138.

¹⁶⁰ Srov. JOHNSON, *Evangelium podle Lukáše*, s. 290.

¹⁶¹ MAREČEK, *Evangelium podle Lukáše*, s. 484.

¹⁶² Srov. BIANCHI, *Hlásej slovo C*, s. 134.

¹⁶³ Srov. MAREČEK, *Evangelium podle Lukáše*, s. 485.

farizej ospravedlnění nechce. Myslí si, že jej nepotřebuje. Považuje se za „zdravého“ proto nepotřebuje lékaře. Farizeus nepřišel do chrámu Boha prosit o milost, a proto ji nemohl dostat. Přesto všechno, co pro Boha „dělá“ nechápe, že Bůh má velkou radost z jednoho kajícího hříšníka, a proto jej obdarovává milostí odpuštění.¹⁶⁴ Ježíš podobenství zakončuje větou o ponížení pyšných a povýšení pokorných. Povýšit pokorné patří k základní charakteristice Boha a je základem jeho jednání.¹⁶⁵

3.4.3 Teologie podobenství

Ježíš nám nedává za příklad celníkův způsob života, ale příkladná je jeho pokora před Bohem, jeho důvěra k Bohu, jeho vědomí závislosti na Boží milosti a jeho slitování.¹⁶⁶ V Lukášově evangeliu je modlitbě dávána velká důležitost. Modlitba ukazuje víru člověka.¹⁶⁷ Představuje celý náš vztah k Bohu. Modlitba a vztah k Bohu jsou spojené nádoby. Jaká je naše modlitba, takový vztah máme s Bohem.

Toto podobenství je podobné s prvním příkladovým vyprávěním o milosrdném Samařanu. V obou textech proti sobě stojí dva způsoby chování. Za vzor je dáván ten, který je v lidských očích méněcenný. Kromě toho má toto podobenství společné prvky se třetím příkladovým vyprávěním o boháči a Lazarovi. V obou textech Ježíš srovnává dva lidi a hlavní myšlenkou je obrácení.¹⁶⁸

¹⁶⁴ Srov. MÜLLER, *Evangelium sv. Lukáše*, s. 138.

¹⁶⁵ Srov. MAREČEK, *Evangelium podle Lukáše*, s. 485.

¹⁶⁶ Srov. MÁNEK, *Ježíšova podobenství*, s. 198.

¹⁶⁷ Srov. JOHNSON, *Evangelium podle Lukáše*, s. 292.

¹⁶⁸ Srov. MAREČEK, *Evangelium podle Lukáše*, s. 482.

ZÁVĚR

Cílem mé práce bylo předložit a vyložit příkladové vyprávění v Lukášově evangeliu.

V první kapitole jsem popisoval Lukášovo evangelium. Kdo je pravděpodobně jeho autorem, jaká byla jeho profese, jaký byl jeho původ. Zabýval jsem se také dobou a místem sepsání a komu bylo evangelium adresováno. Předložil jsem také literární a teologický charakter evangelia. A nakonec jsem psal o vlivu Lukášova evangelia na liturgii.

V druhé kapitole jsem psal o podobenství. Pokusil jsem se vysvětlit, co je podobenství. Jaká podobenství se objevovala ve Starém zákoně, a jak se na podobenství dívali rabíni. Následně jsem popisoval Ježíšova podobenství, jejich specifické rysy a jejich literární charakter. Psal jsem také o výkladu podobenství a o jejich možném počtu.

Druhá část práce je její třetí kapitolou, ve které se zabývám příkladovými vyprávěními. Příkladové vyprávění najdeme pouze ve třetím evangeliu. Jedná se o čtyři Ježíšova podobenství. A to o milosrdném Samařanu, o boháči a stodolách, o boháči a Lazarovi a o farizeji a celníkovi. Příkladové vyprávění nám naznačují, jak se máme chovat ve vztahu k bližním a k Bohu.

V prvním podobenství nám Ježíš vypráví příběh o pomoci v nouzi. Hlavním tématem perikopy je otázka „Kdo je můj bližní?“. Odpovědí na tuto otázku je příklad Samařana, který pomůže potřebnému. Na tomto příkladu Ježíš vysvětluje, co je pravá láska k bližnímu a, kdo je skutečně můj bližní. Bližní je ten, kdo pomůže v nouzi, kdo nehledí na národnost, rasu nebo náboženské vyznání. Bližním je Boží Syn, který nás nenechal „umírat u cesty“, nýbrž se o nás postaral, a svým křížem nás zachránil. Vyprávění vrcholí Ježíšovou výzvou, že každý z nás musí být bližní. Musíme se stát bližními Ježíše Krista, který „leží zbitý u cesty“ a potřebuje naši pomoc. Protože až při

posledním soudu před něho předstoupíme, abychom z jeho úst slyšeli: „Cokoli jste učinili jednomu z těchto mých nepatrných bratří, mně jste učinili.“ (Mt 25,40).

Druhé příkladové vyprávění nás varuje před nezměrným hromaděním majetku, před sobectvím a zahleděností do sebe. Boháč, kterému se mnoho urodilo, ani slůvkem nepoděkuje Bohu za dary, které dostal, ani ho nenapadne myšlenka s někým se podělit, někomu dát aspoň něco. Boháčovi jde jen o jedno mít se dobře, na nikom jiném mu nezáleží. Před tímto nás Ježíš varuje a nabádá nás, abychom si majetek hromadili u Boha, tzn. abychom se učili žít v lásce a v radostném sebedarování.

Třetí podobenství klade do kontextu boháče a chudáka. Ježíš boháče nekritizuje za to, že měl majetek, ale za jeho nevšímavost a lhostejnost, za to, že neměl soucit se svým bližním. Před tím nás varuje. Ježíš po nás chce, abychom měli oči otevřené a viděli ty, kteří potřebují naši pomoc. Zahleděnost do sebe vede k záhubě. Ježíš nám na životě Lazara ukazuje, že každý člověk má v Božích očích smysl. Každý člověk je pro Boha důležitý. Člověk nemusí dělat vůbec nic, a přece jej Bůh miluje. Smyslem života není stát se „Lazarem“, proti tomu je třeba bojovat a dělat vše, proto, aby nikdo nemusel žít v nelidských podmínkách. Když už se, ale člověk dostane do „Lazarovy kůže“ může si být jistý, že Bůh bude s ním.

Předchozí tři příkladové vyprávění nám ukazovaly, jaký by měl být náš vztah k bližnímu. Čtvrté podobenství nám představuje, jaký by měl být náš vztah k Bohu, jaký má být náš postoj před Bohem. Ježíš nám radí, abychom se před Boha postavili jako kající hříšníci. To je pravá zbožnost, která se Bohu líbí. To je cesta, která vede k „ospravedlnění“. Ale pokud se před Boha postavíme jako farizeus, tak naše zbožnost je jen „na efekt“, abychom se zalíbili druhým, a v tom případě už máme svou odměnu a Bůh nás nemá, jak obdarovat.

BIBLIOGRAFIE

Prameny

Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona. Český ekumenický překlad. 3. přepracované vydání (1. vydání v ČBS). Praha: Česká biblická společnost, 1993. ISBN 80-900881-8-X

Literatura

BIANCHI, ENZO, *Hlásej slovo „C“*, *Komentář k nedělním liturgickým čtením*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2012. ISBN978-80-7195-530-6

CANTALAMESSA, RANIERO, *Slovo a život, roční cyklus „C“*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009. ISBN 978-80-7195-261-9

DOUGLAS, J. D. ed, HILLYER, N., BRUCE, F. F, GUTHRIE, D., MILLARD, A. R., PACKER, J. I., WISEMANN, D. J., *Nový biblický slovník*, Praha: Návrat domů, 2017. ISBN978-80-7255-393-8

GOODING, DAVID, *Lukášovo evangelium*, Praha: Návrat domů, 1994. ISBN 80-85495-04-X

JOHNSON, LUKE. T, *Evangelium podle Lukáše*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005. ISBN 80-7192-560-8

LÉON-DUFOUR, XAVIER, ed., DUPLACY, JEAN, GEORGE, AUGUSTIN, GRELOT, PIERRE, GUILLET, JACQUES, LACAN, MARC-FRANÇOIS, *Slovník biblické teologie*, přeložil Petr Kolář. Řím: Křesťanská akademie, 1991

MAREČEK, PETR, *Evangelium podle Lukáše*, Český ekumenický komentář k Novému zákonu, Praha: Centrum biblických studií, Česká biblická společnost, 2018. ISBN 978-80-7545-065-4

MÁNEK, JINDŘICH, *Ježíšova podobenství*, Praha: Blahoslav, 1972

MÜLLER, PAUL-GERHARD, *Evangelium sv. Lukáše*, Malý stuttgartský komentář, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství: 1998. ISBN 80-7192-261-7

MRÁZEK, JIŘÍ, *Lukášova podobenství*, Jihlava: Mlýn, 2007. ISBN 80-86498-22-0

NOVOTNÝ, ADOLF, *Biblický slovník „A-P“*, Praha: Kalich – Česká biblická společnost, 1992. ISBN 80-7017-528-1 (pro Kalich). ISBN 80-900881-1-2 (pro Česká biblická společnost).

NOVOTNÝ, ADOLF, *Biblický slovník „R-Ž“*, Praha: Kalich – Česká biblická společnost, 1992. ISBN 80-7017-528-1 (pro Kalich). ISBN 80-900881-1-2 (pro Česká biblická společnost).

POKORNÝ, PETR, HECKEL, ULRICH, *Úvod do Nového zákona. Přehled literatury a teologie*, Praha: Vyšehrad, 2013. ISBN 978-80-7429-186-9

POKORNÝ, PETR, *Vznešený Teofile, teologie Lukášova evangelia a Skutků*, Třebenice: Mlýn 1998. ISBN 80-902296-2-X

TICHÝ, LADISLAV, „Co je to podobenství?“ *Studia theologica* 15, ročník VI., číslo 1, jaro 2004

TRUTWIN, WERNER, MÁGA, JÁN, *Otváral nám Písma, Úvod do sveta Biblie*, Spišské Podhradie: Kňazský seminár biskupa J. Vojtaššáka, Spišská Kapitula, 1993. ISBN 80-7142-017-4

ZEVINI, GIORGIO, CABRA, PIER, GIORDANO, *Lectio divina na každý den v roce „3“, Doba postní a velikonoční triduum*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. ISBN 978-80-7192-647-0

ZEVINI, GIORGIO, CABRA, PIER, GIORDANO, *Lectio divina na každý den v roce „15“, Všední dny liturgického mezidobí, 26-34. týden, roční cyklus 2*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004. ISBN 80-7192-878-X

ANOTACE

Název práce: Příkladová vyprávění v Lukášově evangeliu

Příjmení a jméno: Matýsek Lukáš

Katedra: Biblických věd CMTF UP v Olomouci

Obor: Teologické nauky

Vedoucí práce: Doc. Dr. Petr Mareček, Th.D.

Počet stran: 61

Počet titulů použité literatury: 18

Počet pramenů: 1

Rok obhajoby: 2021

Klíčová slova: Lukášovo evangelium; podobenství; příkladová vyprávění; Ježíš Kristus.

Předkládaná bakalářská práce se věnuje příkladovým vyprávěním v Lukášově evangeliu. První kapitola pojednává o Lukášově evangeliu, o autorovi, době a místě sepsání, o literárním a teologickém charakteru a adresátech. Druhá kapitola pojednává o tom, co je to podobenství, jaké podobenství vyprávěl Ježíš. Třetí kapitola se zabývá výkladem příkladových vyprávění.

ANNOTATION

Title of bachelor thesis: The Exemplary Narratives in the Gospel of Luke

Surname and name: Matýsek Lukáš

Department of Biblical Studies, Sts Cyril and Methodius Faculty of Theology, Palacký University Olomouc

Branch: Theological teachings

Supervisor: Doc. Dr. Petr Mareček, Th.D.

Number of pages: 61

Number of bibliographical titles: 18

Number of sources: 1

Year of defence of the bachelor's thesis: 2021

Keywords: Gospel of Luke; parable; exemplary narratives; Jesus Christ.

The presented bachelor thesis deals with exemplary narratives in the Gospel of Luke. The first chapter deals with the Gospel of Luke, the author, the time and place of writing, on literary and theological character and addressees. The second chapter deals with what a parable is, what a parable Jesus told. The third chapter deals with the interpretation of exemplary narratives.